

מאמרי יסודות המסורה

מאמר ז

מיתת תלמידי ר' עקיבא: קבלת התורה, העברת המסורה והגאולה העתידה

קשה לנו להשיג את החורבן לעולם התורה שבא בעקבות פטירת תלמידי ר' עקיבא [ובלשון הגמרא 'שהיה העולם שמים' (במות סי"ב ב')], אך עלינו להתבונן בסיבת פטירתם ובהשלכות של מאורע זה שנשארו לדורות, ובהשפעה שהיה למוותם של התלמידים על התפתחות תורה שבעל פה.

תלמידי ר"ע מתו מפני שלא נהגו כבוד זה לה, וח"ל בעומק תבונתם, השבילו לרדת, לטורש סבת הטאם והסיקו שפגם זה עלול להרוס את התקדמות שלטת המסורה, ועל כן נהרגו ימי זכרון בתקופה זו מודי שנה, בהם נהגים מקצת מנהגי אבלות, כדי שלא נשכח את מוסר ההשכל שיש ללמוד ממאורע זה, וכדי שת"ח בדורות הבאים לא ינשלל בחטא זה.

ישנם מספר מקורות עם חילופי גרסאות בבירור הטאם של תלמידי ר"ע, ובטעם שונגשו בעונש כה חמור, ומשנים רבים באים לשפוך אור

ספר

תעמ' המועדים

טעמי המועדים

- מאמרים ועיונים
- בטעמי וסוד עניני
- מותן תורה
- יסודות המסורה
- הגו השבעות

כולל בירורי סוגיות בעניני:

- בעלות על התורה
- שלישת חז"ל על השבע
- שלמות קבלת התורה של משה רבינו
- האם הניח משה תפילין ד"ת
- הלכה כב"ש לעתיד לבוא
- שורש מלכות בית דוד ומלך המשיח - קודש או פגום
- דחויי אותו האיש

חברתנו אשר חנני ה' יתברך
משה בלאאמרי"ר אריה זאב זצ"ל שווערד
ניו יורק, תשע"ח

על סוגיא עמומה זו, ודבריהם יבוארו בהמשך מאמר זה. עיקרו של מאמר זה בא לבאר שהאסון של מיתת תלמידי ר' עקיבא, קשור בצורה ישירה לתהליך העברת המסורה של תורה שבעל פה ולהבאת הגאולה השלימה, ועוד, שתקופת השנה של בין פסח לעצרת בו התרחש מאורע נורא זה אינו מקרי. על דרך זה נבאר כמה יסודות בהשתלשלות העברת המסורה ותורה שבעל פה.

מאמר זה מחולק לשלושה חלקים. בחלקו הראשון של מאמר זה נסקור מספר מקורות בדברי חז"ל על חשיבות האחדות לקבלת התורה, על אמירת 'נעשה ונשמע' בזמן קבלת התורה, על הדרך בה נקבעת ההלכה, על משנתו של התנא ר"ע ועל הלל הזקן. כמו כן נציג מספר שאלות יסודיות על הענינים האלו. בחלקו השני של המאמר נרחיב בביאור ובמנותח הטעם של תלמידי ר"ע, ובהסברים לעונש בו הם נענשו. בחלק השלישי נבאר שלכל אחד ואחד חלק אישי בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, וכן שלכל אחד יש תפקיד מכריע בתהליך של הבאת המשיח, ועל פי הדברים האלו, נבאר ביאור עמוק יותר בקשר ייתר שבין הטעם של התלמידים לבין יסודות השתלשלות והתפתחות תורה שבע"פ.

חלק א'

א. האחדות בתנאי לקבלת התורה.

ידועים דברי חז"ל שדרשו על הפסוק בפר' יתרו (פרק י"ט פס' ב') ו'יחן שם ישראל נגד הרי' - כאיש אחד בלב אחד^א, שבני ישראל הגיעו למעמד הר סיני ולקבלת התורה באחדות מושלמת. התורה משתמשת בלשון יחוד, ויחן, מטבע לשון המסמל את האחדות הפנימית

א עי' התנאים יתנו בן עזריאל וברשי" שם.

והחזקה, שהיתה מושרשת בלב בני ישראל. בכל יקר על הפסוק הנ"ל מבואר:

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד הרי. ראה כמה פעלים נכתבו כאן ומה היה המקרא חסר אם היה אמר ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני נגד הרי, ולמה אמר **תחילה ויחנו ואח"כ ויחן**, תחילה אמר מדבר סיני ואח"כ אמר סיני, ומה היה חסר אם היה אמר ויחן ואח"כ קראו סיני ויחנו במדבר, ותחילה קרא להר בשם **לקבלת התורה עד אשר יהיה שלום בניהם** בעלי אספות נתנו מרועה אחד (קהלת יב א) והתורה כל תיבותיה שלום, כי מתוך פירוד הלבבות זה אוסר זה מתיר ונמצא התורה כשתי תורות... ואח"כ אמר ויסעו מרפידים. היינו מן המקום אשר היו שם ברוב ומתחלקת כי המקום ההוא נקרא מסה ומריבה ורפידים אותיות פרידים... ויבואו מדבר סיני. כי מקום זה גרם לרם שהיו באגדה אחת כי **בקשת הנבד והשורה סינה לכל רוב ולכל נגע וע"י שראו שהיה סיני הנמוך שבוהים הוא ההר המז אלקים לשבתו, אז ראו שהקב"ה בוחר בעניים ועי"ז בחרי במזות ההנענה והיו סיבת השלום** לכן הוא מוכיחים בלשון רבים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר, להורות שמצד המדבר עדיין היו חלוקים בדעתם ולא היו בלב אחד כאיש אחד עדיין, אך בבואם נגד ההר והוגו להם כי על הר זה ירד ה' אז ויחן ישראל היו בלב אחד כאיש אחד.

הכלי יקר מודגיש את הנקודה, שאין עם ישראל ראוי לקבלת התורה עד שישרישו את תכונות השלום והאחדות בניהם. אין התורה יכולה להתקיים במוצב של פירוד וריב, ועל כן, קודם קבלת התורה היה צורך לעקור את ההשפעה של 'רפידים' [רפידים] אותיות 'פרידים' לזמן שבמקום זה היו פרודים] ששם היו ננועים במידה רעה זו. ע"י הקריבה להר סיני, ובהשפעת המקום, למדו בני ישראל שרק ע"י מידת ההנענה שייר לתמן חסרון זה הנגרם על פי רוב ע"י בקשת כבוד ושררה, ואז היו בני ישראל מוכנים למעמד הר סיני ולקבלת התורה.

אמר רבי אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אמורים הלכה כמותנו והללו אמורים הלכה כמותנו יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים וכן והלכה כבית הלל וכן מאחר שאלו ואלו דברי אלקים חיים **ומפני מה זכו חלל לקטוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין** היו.

והשאלה עולה מאליה, הלא לתכרעת ההלכה, יש לבקש את האמת הצרופה, ומה שיין לומר שההלכה נקבעת על סמך המידות הטובות של צד זה או אחר?

ז. משנתו של ר' עקיבא.

בירושלמי מס' נדרים (פרק ט' הלכה ד') ישנה מוח' יסודית בין ר"ע לבן עזאי מוח' גדול בתורה:

'ואבת לדעך כמוך', רבי עקיבא אומר זהו כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר (בראשית ה') 'זה ספר תולדות אדם' זה כלל גדול מזה.

לכאורה אין באפשרותו לדעת האם ר"ע אמר כלל זה קודם שמתו תלמידיו - והם לא קיזמו כלל זה - או שמא לאחר

ג הבית יסר' במלבי הגמרא (נספח על ספר 'הלכות עולם') כבר שאל שאלה זו, ומתוך שאין הכוונה שההלכה נקבעה כמותם בגלל מידותיהם הטובות, אלא ההלכה נקבעה לפי הצד שמפניו אל האמת, והם בזכות מידותיהם הטובות זכו לפיין אל האמת, ור"ל:

תמיה לי אם לא היה היין כדבריהם וכי מפני רוב המידות הטובות שבהם קבעו הלכה כמותם, ואפשר דהכי קאמר מפני מה זכו שיכונו תמיד האמת וכי עד שמפני היותם אמת קבעו הלכה כמותם.

ד עי' במקנה (קדושין כ"ז) שביאי, שר"ע דרש 'את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי תנאים לאחר מיתת תלמידיו, שום עצום צריכים מורא זה מזה ולכבו זה את זה, ועי' פירס יסר' ופ"ו תורע"י ג' ב') שר"ע בנקבות מה שאירע לתלמידיו, דרש את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי תנאים, בעשין רבים, דהיינו שהר"ח עצמו יתנו לב לזה, שייצאו זה מזה ויתנו כבוד זה לזה.

ב. קבלה באומרת 'נעשה ונשמע'.

הגמ' במס' שבת (פ"ח) מביאה דרשה בה מנבוא, שבמקמדה הו סיני, כלל ישראל קבלו על עצמם שתי קבלות נפרדות:

דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השדת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתמים אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'.

ומנבואר מזה שקשרו להם שני כתמים, אחד לקבלת 'נעשה' [קבלה על קיום המצוות שכל אחד מתחייב לקיים את כל המצוות] ואחד לקבלת 'נשמע' [קבלה על לימוד התורה].

אך קשה הלא אי אפשר שכל אחד יקיים את כל המצוות, למשל, אם הוא כהן אוזי אין לו נחלה בארץ ישראל ואינו יכול לקיים מצוות התלויות בארץ, ואם הוא ישראל אין לו את כל מצוות הכהונה שבמקדש וכד', ואם כן מה שיין שכל אחד יקבל על עצמו את כל התנ"א מצוות?

עוד יש לחקשות על מטבע הלשון של 'נעשה ונשמע', הלא כל אחד ואחד מבני ישראל היה צריך לקבל את התורה, ואם כן היה להם לענות בלשון של '**נעשה ונשמע**' שהו מורה על קבלה והתחייבות אישית, ולא בלשון רבים של 'נעשה ונשמע', ומהו אופה לשון זה?

ג. קביעת ההלכה בבית הלל.

הגמ' במס' עירובין (י"ג) מספרת על הדרך בה נקבע הלל הידוע, שביית שמאי ובית הלל, הלכה כבית הלל:

ב יש לציין שלמשה רבינו ע"ה היו בתקופות שונות דין של כהן כה"ג. לוי ומלך, ועם כל זה לא היה יכול לקיים את כל המצוות כולם דוגמת מצוות התלויות בארץ. את עצם הקושיא יתכן לחרץ שבני אהורו 'נעשה ונשמע' קודם שידעו מה הו תרי"ג המצוות, וקודם שידעו שאין כל אחד יכול לקיים את כולן, ועדיין צ"ע.

לפני הלל גיריה אמר לו 'דעלך סני לחברך לא תעביד', זו היא כל התורה כולה, ואיך פירושה הוא זיל גמור.

ובפשטות יש לפרש, שהלל קבע כלל זה של 'אורבת לרעך כמון' זה כלל גדול בתורה, עוד לפני שר"ע דרש כן. אולם גם כאן יש לתמוה, הלא אף אם נניח שכלל זה הינו הבסיס והיסוד לכל מצוות שבין אדם לחבירו, מ"מ, איך יתכן ללמוד מזה את כל החיובים והמצוות שבין אדם למקום? ומזה איפפה כונת הלל, ואך מתקיימת בקשתו של הרג ללמוד את כל התורה כולה על הגל אחת?

בשני החלקים הבאים של מאמר זה, נציג מספר מהלכים ואפשרויות ליישב קושיות אלו.

הלק ב'

בחלק זה נרחיב בברור חטאם של תלמידי ר"ע, ובסקירה של מספר מהלכים בדברי המפרשים, אך טרם נעסוק בענינים אלו, עליו לזכור ולהזכיר את שקבעו לנו ח"ל, שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (ב"ק נ' א'), וע"כ בבואנו לעסוק בחטאי הצדיקים ובמותתם, עלינו למקוט במשנה זהירות ולא להטיל דופי במעשיהם ח"ו. חטאי הצדיקים נמדדים לפי גודל מעלתם וגובה מדודתם, וע"כ כשאנו דנים בפעולות ומעשים הנחשבים כחטא עבור צדיקים אלו, אין ספק שמדובר בהרגשה דקה עד מאד, שבדורא הגבוהה בה הם נמצאים, מעשה מסויים או התנהגות כל שהיא נחשבים עבורם כחטא.

§ א. סיפור מיתת תלמידי ר"ע ומספר שאלות.

הגמ' במס' יבמות (ס"ב ב') מביאה מחלוקת תנאים בדרשת הפסוק בקולת (פי"א פסוק ו') 'בבקי זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך כי אינך יודע אי זה יכשר הוא או זה ואם שניהם כאחד טובים' וכסיום מביאה הגמ' את סיפור מיתת תלמידי ר"ע כדוגמא לדברי ר"ע:

פטירתם ראה ר"ע לנכון להודיש כלל זה למען ידעו הדורות הבאים את חשיבות הענין⁷.

עוד מצינו את המחלוקת המפורסמת בין ר"ע לבן פטורא במס' ב"מ (ס"ב):

לדעתנא שנים שהיו מוהלכין בדרך וביד אחד מוין קותון של מים אם שותין שניהם מותם ואם שותה אחד מוין מניע לישוב דרש בן פטורא מוכס שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו עד שבא רבי עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבריך.

ר"ע דורש שחייך קודמים ואין חייב על האדם למסור את נפשו כדי להציל את חבריו, ועל זה יש לחקשות הלא ר"ע דרש ש'אורבת לרעך כמון' זה כלל גדול בתורה, ואם כן למה לא יהיה חייב למסור את נפשו עבור הצלת חבריו כדי לקיים כלל זה, ומודע 'חייך קודמים', לכאורה שני דינים אלו סותרים אחד את השני?

עוד יש לחוסף את הסיפור הידוע במס' שבת (ל"א) על הגר שביקש ללמוד את כל התורה על רגל אחת:

שוב מעשה בוכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו גיירי על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבדיו בא

⁷ היי ליקוט שמעוני (בראשית פרק ה' רמז נ"ז) ד"ל:

בן עזאי אמר 'זה ספר תולדות אדם כלל גדול בתורה רבי עקיבא אמר 'אורבת לרעך כמון' כלל גדול בתורה שלא תאמר הואיל ותחביתו יתבהו תבירי עמי הואיל ותקלעתי יתקלל חבירי עמי אם עשית כן דע למי אתה מבוה 'בדמות אלקים עשה אותי'.

ומשמע שהציווי של 'אורבת' נאמר על נקמה, דהיינו לרעך לשני, אך במהר"ל בנתיבות עולם ב' (תריב אורבת ריע פרק א') מחליף את תגריסא וד"ל:

ונראה כי טעות סופר הוא כי מה שאמר שלא תאמר וכי וכל דברי בן עזאי הם שאמר כי זה ספר תולדות אדם כלל גדול יותר, ועל זה קאמר כי לכן הוא כלל גדול יותר שלא תאמר כי מן אורבת לרעך כמון משמע שאם תבנהו יתבהו תבירי עמי לכן זה ספר תולדות אדם הוא כלל גדול יותר, כר תגריסא וכך הוא בביר בפ' בראשית, כר פירוש תורת כתובים.

דמיון רבי יהושע אמר נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים ר"ע אמר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בקנותו שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו' אמרו שנים עשר אלף גוים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מנבט עד אנטיפרס וכולן מותו בפרק אחד **מפני שלא נהגו כבוד זה לזה** והיה העולם שנסם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שברדום ושנאה להם ר"מ ר"י יהודה ר"י יוסי רבי שמעון רבי אלעזר בן שמעון והם הם העמידו תורה אותה שעה תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת אמר רב חמא בר אבא ואיתמא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נתנן אסכרה.

במעשה זה ישנם מספר שאלות העולות ובפתורונם יפתח פתח להבין את אשר אירע.

א. מדוע נקטה הגמ' בלשון שנים עשר אלף גוים ולא במספר הכולל של עשרים וארבעה אלף? ככל הנראה הגמ' מתכוונת לרמזו שמדובר דווקא בחברותות, דהיינו שהענין קשור ללימוד בחברותא, ובהתנהגותם הכללית עם זולתם לא נפל פגם, וא"כ עלינו לבאר מדוע בחרה הגמ' להדגיש דווקא נקודה זו ובמה חטאו, ומה יש לנו ללמוד מזה?

ב. בגמ' מובאר שכולם נפטרו בתקופה שבין פסח לעצרת, ויש להבין איזה משמעות יש לימים אלו בפרט, ומדוע מתו דווקא בימים אלו, ובמה קשור חטאם לזמן זה?

ג. כולם מתו מיתה רעה שהיא אסכרה! - מיתה משונה מאד - ובגמ'

1 ובספר לב אביבא (ע' 95) להנאן ר' יוסף אליהו הענין יציל הביא הסבר אחד כיצד מתו תלמידי ר' עקיבא, ולפי הסבר זה מתו תלמידי ר' עקיבא במלחמת ביתר, הי"ל:

הנה אף שבגמ' משמע שחלמידי ר"ע מתו על מוטותיהם באסכרה ר"ל, תה מודגל פני העולם שחלמידי ר"ע השתתפו במלחמת ביתר בימי בן כוזיבא שלפי הירמבי' היה רע"ק משא כליז טל בן כוזיבא ורמבי' פ"יא ממלכתי' ה"ב, ואף שבש"ס שלנו לא מצאנו רמז לה, אבל במדרש איכה נמצא שרע"ק היה אמר על בן כוזיבא שהוא מלך המשיח, ואח"כ

מבואר, שמיתת אסכרה באה על עוון ביטול תורה, ולא מצינו שתלמידי ר"ע ביטלו תורה, אדרבה, הם היו עיקר לומדי התורה וכדברי הגמ' שאחרי פטירתם היה העולם שמש וא"כ ודאי לא על זה נענשו. וכאן הבן שואל, היתכן שעל מידות רעות ועל זלזול בבין אדם לחבירו יגור על האדם למות במיתה כה קשה ומשונה?

ד. ועוד יש להקשות, מפני מה נגזר עליהם חיוב מיתה כלה, הלא לא יעלה על הדעת שעל חסרין בבין אדם לחבירו, ועל לא נהגו כבוד זה בהו' יחייבו עונש מיתה. מידות רעות לא מחייבים את האדם מיתה ובמה חטאו תלמידי ר"ע שרין זה נגזר עליהם?

ה. ביאורם של המהר"ל ד"ר יעקב קמיונצקי בהטא תלמידי ר"ע.

ו. יעקב קמיונצקי (אמת ליעקב וקרא פרק כ"ג פסוק ט"ו) מכאר את חטא תלמידי ר"ע:

וביאור הדבר הוא, **דמואי אם היו מעריכו את כבוד התורה כמאות היה מכבד כל א' את חבריו כדון תלמידי הכנסים שבבבל (כ"ו ל"ג א'), וכדאמרינן במדרש (בראשית רבה פ"ז סימן ג') שהאדם בזמן שהוכתר יורד הם פותחין את פיהם בכדי לבלוע ספת גשמים ואף שכל מי התור או הם לפניהם מ"ט מכיון שהם מרגישים שעיקר חיותם הלוי במים לפיכך כל טפה וטפה יקרה היא להם, ובודאי שהיו מכבדים את חבריהם, שאף שנמצאו בקרבת ים התורה של רבי עקיבא מ"מ גם הטפות שנחלו מחבריהם היו מיקרין, ולפיכך מתו באסכרה, משום דאמרינן בפרק במה**

נאש ממנו יעריש, ומנבת ועד אנטיפריס מקום מיתותן של תלמידי ר"ע, היה זה לפי דבריהם מקומות המלחמה, ושם ניתנו לקבורה.

1 ע"י גמ' שבת (ל"ג ב):
תא שמע כשנכנסו רבותינו לברם בגמ' היה שם רבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי ורבי שמעון וטאלה שאלה זו בפניהם מהם זו [אסכרה] מפני מה מתחלת בבני מעיים ונזמרת הפה... בענה רבי שמעון ואמר בעין ביטול תורה.

מדליקין (שבת דף ל"ג ע"ב) דמשים עין ביטול תורה נעשים באסכרה, וזהו שקבלו את ענשם, ודו"ק.

ר' יעקב מפרש שלא נהגו כבוד זה בזה, מוביל את האדם בצורה ישירה לביטול תורה - שע"ז נענשים באסכרה - והסיבה היא, שאדם שיש לו באמת אהבת תורה, לא ימצא אצלו חסרון בכבוד התורה, אדם שיש לו אהבת תורה, רצונו ללמוד מכל אדם וכל מצב, ולכן אפי' שהוא תלמיד ר"ע ויש לו את כל האפשרויות ללמוד תורה, מ"מ רצונו להוסיף ולהגביר את לימוד התורה ולא יביא לילול בתורתם של אחרים. ואי"כ בזה חטאו תלמידו ר"ע שלא היה להם אהבת תורה כפי מדרגתם, וזה היה ניכר ע"י שלא נהגו כבוד זה בזה.

ולפי דברים אלו נוכל להבין שהחטא לא היה חסרון מוחתי במידותיהם וביחסם לבין אדם לחבירו, אלא החטא היה זיוקא בצורת ההתנהגות בין ההברות, ולא נהגו כבוד היה סימן חיצוני באהבת תורה פנימית. לפי זה דברי הגמ' מדויקים ביותר ששנים עשר אלף זוגות בדוקא לא נהגו כבוד שרק ביניהם לא נהגו כבוד ולא עם שאר בני אדם.

ובביאור הטעם למה מנו דוקא בתקופה זו יתכן לפרש עפ"י דברי המשנה בעריות (פ"ב מ"ו):

[אמר רבי עקיבא] אף הוא היה אומר חמשה דברים של שנים עשר חדש. משפט דור המבול שנים עשר חדש. משפט איוב שנים עשר חדש. משפט דור המצרים שנים עשר חדש. משפט גוג ומגוג לעתיד לבא, שנים עשר חדש. משפט רשעים בגתם, שנים עשר חדש, שנאמר (ישעיה סו) יהיה מדוי חדש בחדשו. **רבי יוחנן בן נורי אומר, מן הפסה ועד העצרת, שנאמר ומדוי שבת בשבתו.**

ולדברי ר' יוחנן בן נורי, 'בין ספס לעצרת' הוא זמן דין ולכן נענשו בזמן זה [אך מעניין הוא הדבר שדעת ר"ע אינה כן].

מולך נוסף על דרך הפשט בביאור לא נהגו כבוד זה בזה' נמצא בדברי המהר"ל בכמה מקומות המשלימים זה את זה. המהר"ל בהדושי אדוות (יבמות סב א) על הגמ' הנ"ל מפרש:

ובלן מנו ובני פי' כאשר נהגו כבוד בחבירו דבר זה הוא עצם החיים. וכמו אמרו בספר בני העיר (מגילה כ"ז ב) כמה הארכת [ימים] לא נתכבדתי בקלון חברי, וביארנו ענין זה ל"כ בברכות (כ"ח ב) אצל למונו אורחות חיים הנהו בכבוד חבריכם, שם ביארנו דבר זה כי הוא אורח חיים ממש, ואילו שלא נהגו לכך מנו, ומה שנתנו מופשט עד עצרת, אף שהזמן הוא יותר טוב מכל הזמנים עם כל זה מנו, וגם מנו באסכרה מיתה משונה, לחדויע שחטאו ולא יאמרו בטבע מנו.

תורף דבריו, שחומרת החטא שלא נהגו כבוד, טמון בזה שעצם החיים" מותגים בקיום היבין אדם לחבירו, וכדברי חו"ל שע"י כבוד זה לזה אוכזם לאריכות ימים, ולתלמידו ר"ע שלא נהגו בענין זה כראוי, ממילא לא היה זכות קיום. המהר"ל מוסיף שלבאור זה הסיבה שמתו בתקופה שבין פסח לעצרת - למרות היות תקופה זו טובה - והטעם שמתו במיתה משונה כל כך של אסכרה, הוא כדי להראות שלא מתו בדרך טבעית אלא מחמת סיבה מסוימת.

המהר"ל ממשיך לפרש עוד פירוש בדברי הגמ':

ועוד יש לפרש כי הזמן הזה מופשט ועד עצרת מורה על כבוד התורה, ומדרגת התורה שהיא מתעלה עד שער התמישים, ולפיכך הספירה ז' שבעות מדרגה אחר מדרגה, והם לא נהנו כבוד לתורה לנהוג כבוד זה בזה, ולפיכך מנו מופשט ועד עצרת דוקא, והיו מתיים שלא היו נותנים כבוד [הוא מופשט] [ז' דהיינו ל"ב יום ובל"ג בעומר פסקו. אע"ג דאמר שמתו מופשט ועד עצרת. מ"מ הגזירה פסק בל"ג בעומר שלא חלו יותר רק אותם שחלו מקודם ל"ג בעומר מתו לאחר ל"ג בעומר.

אף בביאור זה תופס המהר"ל את הפשט בביאור שלא נהגו כבוד, אך כאן הכבוד המדובר הוא ענין כבוד התורה, ועל פי זה מביאור מדוע נענשו דווקא בתקופה זו, כיון שתקופה זו מסמלת את כבוד התורה. ע"י

ח קצת קשה לכאור מה זכונתה בעצם החיים, אך הנקודת הוא שלאדם אין זכות קיום בקרב חבריו אם אינו מסוגל לקיים תנאי בסיסי זה של נתינת כבוד לחבירו.

ובזמנשך דבריו שם מבאר המהר"ל את חשיבות חודש אייר ומדוע בחודש זה דווקא נענשו:

ועוד שלך ליתע, כי הכבוד נקרא אור ודבתי (וחוקא מ"ג) והאיך האריך מכבודו, וידוע כי אין היו אור בעולם רק מוסח ועד עצרת שאו האור הוא ד' יסוב לכך נקרא חדש אייר זי, מפני שאותו זמן היו האור בעולם והתורה נתנה בעצרת שהוא סוף האמן שהוא זי, וכל זה מורה על כבוד ואור התורה, והם לא נהגו כבוד בחבירים שהם תלמידי חכמים ויעי התורה לכך מותו בזמן הזה. ומתו מיתת אסכרה, ידוע כי מיתת אסכרה מתחיל בפה ומסיים בגרון וכל אשר חוטא בתורה ראוי למיתה זאת, ומנו שאמרו בפרק במה מוליכין (שבת ל"ג ע"ג) אסכרה בא על ביטול תלמוד תורה, ופירוש זה כי מיתה זאת היא מיתת אסכרה מובטל מן האדם עיקר החיות, כי הדיבור הוא החיות של אדם זה מנואר. וכשאמרו לר"א למדנו מיתת אסכרה היא מיתת עצמית יותר מכל המיתות. וכשאמרו לר"א למדנו אורחות חיים במסכת ברכות אמר לום החרו בכבוד הריכב, והפך זה כאשר אין נוהגים כבוד זה בזה דבר זה מביא מיתה עצמית, ואין לך מיתה עצמית כמו בפרוץ ששם הדיבור שהוא האדם בדמיו (באשית ב') וז"ל האדם לנפש הוה תמום שלו וזוהו ליה ממלא כמו שבארנו במקום אחר, כי הדיבור הוא הנפש מן האדם ולכן אסכרה מיתה עצמית, והנה לפי דבר זה היה ראוי ומחויב שהיו מסוגלים תלמידי חכמים במדה האת לנהוג כבוד זה בזה, ומצאנו בדברי חכמים והפך זה.

כלומר, יש קשר בין ענין כבוד לחודש אייר, שהרבנד [הרכונה לכבוד התורה] נקרא אור כמבואר בפסוק בחוקאי, וחודש אייר נקרא זיז' כיון שזוהו זמן המסוגל להכיל את אור התורה, ולעלייה רוחנת בקנין התורה, ובהו הטאו תלמידי ר"ע ע"י שלא כיבדו אחד את השני – ובדווקא הם שהיו תלמידי חכמים - ממילא היה זה פגיעה בכבוד התורה ולכן מתו בזמן זה.

ובטעם שמתו דווקא במיתת אסכרה, מפרש המהר"ל על פי דברי הגרונם היוזעים בפרשת בראשית בפסוק וז"ל האדם לנפש הוה

ט עי מלכס א פס' ג.

שלא נהגו כבוד זה בזה הם בעצם זוללו בכבוד התורה עצמה, וע"כ היו ראויים לעונש כה תמור. המהר"ל אף מוצא רמו לענין זה של כבוד, בגימטריא של המילה 'כבוד', 'כבוד' בגימטריא שווה 32 שהו בדיוק מספר המים בהם מתו תלמידי ר"ע, וביום 33 דהיינו ל"ג בעומר פסקו מלמות.

המהר"ל בנתבות עולם (א) נתיב התורה פי"ב) מרחיב את הפירוש הזה:

יותר מזה כי יש לתיח לנוהג כבוד אף בחבירי... ובפרק הבא על יבמות (יבמות ס"ב ע"ב) אמרו שנים עשר אלף גונים תלמידים היה לו לרב עקיבא וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה... פירוש כי בתורה נאמר בה (משלי ג) **אודך ימים בימיה ובשטאלה עושר וכבוד, וכאשר לא נהגו כבוד בתורה ניטל מהם גם כן אורך ימים**. ומה שאמר שמתו מפסח ועד עצרת, יש לפרש כי האמן היה מפסח ועד עצרת מורה על כבוד התורה, כי הספירה ארבעים ותשעה יום עד מותו תורה כי התורה היא מתעלה עד שער החמישים, ולפיכך הספירה ז' שבועות מדינה אחר מדינה עד שער החמישים, והם לא נהגו כבוד לתורה לנוהג כבוד בחביריהם, כמו שיש לתורה התעלות כמו שמורה עליו ימי הספירה שיש לתורה התעלות עד שער החמישים ולפיכך מותו מפסח ועד עצרת דווקא. ומתו גם כן שלשים ושנים ימים כמנין 'כבוד' דומה ל"ב, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, וכל'ג בעומר שהוא י"ח אייר פסקו, כי 'אייר' מספרי 'ארך' וי"ח בחודש שהוא י"ח דהיינו 'ארך' ה' באותו יום פסקו מלמות כי התורה היא ארך חי בימיה, וכאשר קבלו עונשם כמספר כבוד אז חזי להם מיום י"ח אייר שהוא כמספר אורך חי אריכת ימים, שנאמר בתורה (שם) אורך ימים בימיה, אף על גב דאמר שמתו מפסח ועד עצרת, מכל מקום הגזירה פסקה בל"ב בעומר שלא תלה עוד אחד רק אותם שחלו קודם מתו לאחר ל"ג בעומר.

המהר"ל מפרש שהתורה עצמה ימלה להיות אורך ימים וכדברי הפסוק,

אבל רק בתנאי שמכבדים אותה ואת לומדיה, וע"י שלא נהגו כבוד זהו בעצם זוללו בתורה עצמה ולכן נענשו, והרמזי לזה הוא שאייר בגימטריא 'ארך' (בכתב חסר) ופסקו למות ב"ח אייר שהו מרמז 'חי', ודיינו שכיזו שלא נהגו כבוד מתו, וכשהחזיתים ענשם כמנין 'כבוד' ממילא היה אז חיים, שהו היה ב"ח אייר.

מספר גירסאות בספור מיתת תלמידי ר"ע מהם עולים אפשרויות נוספות
בביאור הטאם.

ממדש (בראשית רבה פ"א ס"א פ"י ג') על אותו הפסוק בקהלת:

בבוקר ידע את ודעך ולערב אל תנח ידך... רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי
ישמעאל אומר אם למדת תורה בעוונתך למד תורה בקונתך שאין אתה
ידע איזה מהן מתקיים לך הנה או זה ואם שניהם כאחד טובים ר' עקיבא
אומר אם היו לך תלמידים בעוונתך עשה לך תלמידים בקונתך שאין
אתה יודע איזה מהם מתקיים לך זה או זה ואם שניהם כאחד טובים י"ב
אלף תלמידים היו לר"ע מנעו ועד אנטיפרס וכולם בפרק אחד מות למה
שיזיה עיניהם צרה אלו באלו ובסוף הנעמד **שבעה** רבי מאיר ורבי יהודה
רבי יוסי ר' שמעון ורבי אלעזר בן שמעון ורבי יוחנן הסנדלר ר' אלעזר
בן יעקב ואית דאמרי ר' יהודה ור' תמיה ורבי מאיר רבי יוסי ורשב"י ור'
תנאי בן חכנאי ורבי יוחנן הסנדלר **אל בני הראשונים לא מותי אלא**
שיזיה עיניהם צרה אלו באלו יזיתם שלא תעשו מעשיהם עמדו
ומלאו כל ארץ ישראל תורה.

דברי המודש האלו ישנם מספר שיעורים מדברי הגמ' הגל' ביבמות,

החסא שבגינו מותו התלמידים לפי המודש הוא קנאה וצרות עין
זה בזה, ולא מפני שלא נהגו כבוד כדברי הגמ' ביבמות. [עוד ישנו נמצא
במספר התלמידים שנותרו לבסוף, ובפעולתם בהפצת התורה לאחר אסון
נורא זה. לפי גירסת המודש נותרו 'שבעה תלמידים ולא 'חמשה' כדברי
הגמ', כמו כן בגרסת הגמ' התלמידים 'זעמדו תורה' - יתכן שתמונה
של תלמידים אלו היה תפקיד מוכיח בהמשכת שלטת המסורה - לעומת
גירסת המודש 'עמדו ומלאו כל א"י תורה' שבמשטות מתאר את פעולת
הפצת התורה של התלמידים באותו הדור.].

דברי המודש בקהלת (קהלת רבה פרשה י"א פס' ה') דומים לדברי

המודש בבראשית בתוספת שני פרטים:

א. תכן שאין כאן שיעור בפס' זה בין המקורות, והבחינה שחלקם נועד תפקיד של מסיר התורה
בהמשכת המסורה, ולאחרים היה תפקיד לזיז' את התורה בידים.

שהתרגום פירש 'זוח ממללא', דהיינו שעיקר החיות באדם בא ע"י כח
הדיבור שיש בו ולכן עצמות האדם נמצא בפיו כבח דיבורו, וע"כ על
הטאם הקשורים ללימוד תורה [לאו דווקא עונן ביטול תורה כדברי הגמ'
בפ' במה מדליקו, אלא כל חטא הקשור לתורה וללומדיה נכלל בזה] בא
עונש מיתת אסרה שמתחילה בפה ומסמלת את חומרת החטא הפוגע
בעצמות וביסוד האדם. והוא א"כ החטא שלא נהגו כבוד, כיון שהם היו
ת"ח היה להם לדעת שכבוד התורה וכבוד לומדיה נמצא בשרש מוחותם
וע"כ נענשו במיתה זו.

ג. צרות עין אצל תלמידי ר"ע.

לעיל הבאנו ביאור על דרך הפשט שהחטא היה כפשוטו - שלא נהגו
כבוד זה לזה. נפנה כעת לביאור אחר בחטא תלמידי ר"ע. ישנם

• ובנושא אחר ע"י נתיבות עולם (נתיב אהבת הדיע פ"ג):

בפרק הכא על יבמות (יבמות ס"ב, ב) אמרו שנים עשר אלף זונים תלמידים היו לו
לר' עקיבא מנבת עד אנטיפרס וכולן מות בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה...
פ"י כאשר נהג כבוד בחביו דבר זה הוא ענש החיים, וכמו שאמרו בפרק בני תערי (פגליה
כ"ח א') בבה הארכת שנים א"ל לא נהמבדתי בקלון חברי, ובאיורו ענין זה למעלה בנתיב
התורה אצל למדנו אורחת חיים הותרו בכבוד חבריכם שם באינו כי דבר זה אורח חיים
ממש, ואילו שלא נהגו כבוד חבריהם לכן מותו. ומה שמתו מפני ועד עצרת ר"ל אך
שהתקן הוא טוב ביותר מכל התנאים, עם כל זה מות מיתת אסרה מפני כי אסרה מתחיל
בה ופסחים בגיון שפמנו הדיבור, ופספי כי החיים תולד בפה ובגרון לפי שכפתי הדיבור ותיב
הדבור שהוא ענש החיים ולכן המיתה המורה היא מיתת אסרה, וכמו שאמרו אצל למדנו
ארחות חיים שיהיה נזהר בכבוד חבריו ואם לא נהגו הוא הפך זה הוא ענש המיתה ולכן מות
מיתת אסרה שהוא ענש המיתה (ברכות ח' א') כמנן זנצאות' מיתתם הם בעולם
קשה שכולם היא אסרה, וכל זה מן הטעם שאר אמרנו כי ניטל ממנו ענש החיים
הוא סתמם הגרון ולפיכך היא קשה מכולם, כי הבכור הוא ארחות חיים והם שלא נהגו
כבוד ניטל מהם החיים ומותו מיתת אסרה, ומאמר זה פירשנו עוד למעלה בנתיב
התורה, ע"ש.

במקור ידע את זיכר... ר' ישמעאל ור' עקיבא ור' ישמעאל אמר אם למדת תורה בנערותך למד בקנותך שאין אתה יודע אי זו תורה מתקיימת אם של נערותך אם של אקונך ואם שניהם כאחד טובים ורבי עקיבא אומר שנים עשר אלפים תלמידים היו לי מגמת ועד אטימאים וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת ובסוף העמידו לי שבעה ואלו הן רבי יהודה ורבי נתניה ורבי טאוד ורבי יוסי ורבי שמעון בן יוחאי ורבי אליעזר בנו של ריב"ז ורבי יוחנן הסנדלר אמר להם הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה אולם לא חתיו בן מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה.

מדרש זה מוצאים אנו את ר"ע מספר **בעצמו** על פסוקת תלמודיו [לעומת שאר המקורות בהם בעל הברייתא או בעל המדרש הוא המספר]. ומתרה בתלמודיו הותרים לכל ייכשלו הם בחטא חבירות. עוד נמצא בדברי המדרש שצרות עיניהם של תלמידי ר"ע לא היתה קנאה וצרות עין סתמית אחד של השני, אלא דווקא **בתורתם** דבק פגם זה.

למרות שבמושכל ראשון היה נראה, שמדרשים אלו אינם עולים בקנה אחד עם דברי הגמ' ביבמות הנ"ל בביאור חטאם של התלמידים, נראה לי לומר שהדברים משלימים זה את זה. הגמ' באה לתאר את ההתנהגות בפועל של התלמידים, והמדרשים באים לגלות את הפגם הסתמי שגרם להתנהגות זו. סמך לדבר יש בשניים שדייקנו לעיל בין המדרשים הנ"ל לבין הגמ' ביבמות. במיוחד המובאת ביבמות, ר"ע אינה המדבר אלא נתא אחד המתאר את המעשים והפעולות של התלמידים, והוא לא בא ללמד מה היה שורש החטא וממה יש לזוהר בעתיד. ברם, במדרשים, הוחרב הוא ר"ע עצמו והוא מדבר אל תלמידיו הנתורים ומזוהר אותם לכל יחסאו ולכל ייכשלו במה שתביריהם נכשלו ונעשו. הנה אם כן ר"ע בא לומר להם מה היה שורש החטא וממה יש להיחשור.

ד. מנהלים נוספים בביאור החטא, והקשר ליכולתם של תלמידי ר"ע להיות מובילי המסורה.

כימרת מאלוהי להרב דסלר (ח"ד ע' קכ"ד). מפרש את החטא באופן מיוחד, בו הוגש עונב מהערך בין אדם לחבירו ברמה הפשוטה, לרעיון עמוק יותר בקשר שבין רב לתלמידו:

הנה הרי"ש אלקבץ ז"ל בספרו 'בית הלוי' הקשה מודע מתי תלמיד רבי עקיבא דוקא בימי הספירה (במות ס"ב) הלא חטאם, שלא נהנו כבוד זה בו, ודאי נמשך זמן רב קודם לכן. וביאר הוא ז"ל **שכל רב הלומד עם תלמידים משפיע להם משמעות, דייקני מעט מוהמו הרותית, אשר על כן נקראו התלמידים בנים (ספרי עה"פ ושנתם לבנין).** ואם התלמידים **מואזרים כראוי או השפעתו באה לתכלית, כי רק בהצטרפות כולם יחד השפעתו מאירה בהם בכללותה.** כי ידוע שכל תלמיד נוטל רק ניצוץ אחד מהשפעת רבו, היינו אותו ניצוץ השייך למהות נשמת התלמיד, ומילא רק בהתלללותם יחד נשלמה השפעתו. אבל אם התלמידים מתפירים זה מזה בהתנהגותם כאנדים הם את השפעת רבם ונשארה ההשפעה ערירית מכלי בוא אל תכליתה, והו מצב מסוכן כמו שכתבנו לעיל.

והנה תלמידי רבי עקיבא, עם כל גדולתם, לא נהנו כבוד זה ביה כראוי ועל ידי זה נתפרדו זה מזה, ומילא לא נתנו להשפעת רבי עקיבא רכס **למא אל תכליתה, וכשהגיע ימי הספירה, שבהם מתנוצצים האורות של החכמה למתן תורה, נסתמו ומתו.** כי כי שרואה אור הקדושה מתנוצץ ואינו מתאמן לופות בו ולהתעלות על ידו אלא דוחהו ונשארו בקטנותו, בודאי זה קטרוג גדול המביא את האדם לדי סכנה.

בתחילת דבריו, עומד הרב דסלר על המשמעות המיוחדת של התקופה, והלא יש להקשות אם חטאם היה בלאול בבין אדם לחבירו מסתבר שהם היו לקויים בזה זמן רב, ומדוע הונח התמומה עד תקופה זו בדיוק? ונ"ל הוא מפרש, שע"י התנהגות לא ראויה הכניסו תלמידי ר"ע את עצמם לסכנה גדולה כיון שכל תלמיד מושפע ומקבל מתורתו של רבו חלק אחד בלבד - ניצוץ אחד - ורק ע"י צירוף כל התלמידים יכולה השפעתו ותורתו של הרב למצא מקום מושלם לעבור לזר הבא. ע"י

ומפון הדבר לימי הספירה דוקא שהם הימים הקבועים ומוטב להבנה לתורה, כי הרי זהו ענו הספירה כמבואר בראשונים, ובאריכה בזמן (מצוה ש"ז), כי תפקד כשיצאו בני ישראל מארץ מצרים היו מחכים ומצפים לקבלת התורה, והיו מונים כל יום ויום כענין שאף על ומשכני יקוה פעלו (איוב ז', כ'), ואנו עושים זכר לכך, והוקבע בזמן זה לחומת ולצפות לקבלת התורה, שכן את עצמנו להיות ראויים לתורה, וע"כ מונים הימים שעברו ולא הימים שגשאו עד לזמן תורה כי בכך תגדל ההתעוררות ברכבה בראותנו כל יום ויום כמה זמן כבר עבר, ומענו אם לא עכשיו אימתי (אבות א', ד' רש"י בראשית י"ט, ל"א).

ר' אהרן, בדומה לחרב דסלר, מודגש שעיקר החטא [ר' אהרן לא מתייחס לאז חטא, אלא יותר כפגם כלשהו במידות, ומה שמותו לא היה בתור 'עונש' על חטא, אלא מציאות מסוימת שבעדך תורה אין חיות וכפי שיתבאר] היה במה שלא היו ראויים להעביר את המסורה, והם הלא היו עתידים להיות מעתיקי השמועה ומעבירי המסורה מוחמת היותם תלמידי ר"ע, וה"ע נחשב לאחד ממעבירי המסורה ולעיקר תורה שבתי"פ, ובהו שלא הכינו את עצמם כראוי נחשב להם הדבר כחטא.

ומדוע לא היו ראויים לתפקיד נשגב זה? מפני שלא היו שלמים במידות ובקונו התורה, ומכללם דיבוק תברים. כדי להיות חלק משלשלת מוסרי התורה חייבים להיות שלמים במ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם ורק ע"י זה יש לאדם את הכלי קובל, את התכונות הנדרשות, כדי להגיע למדרגה של מוסרי התורה. ממילא היה צורך למצא תלמידים אחרים שיהיו ראויים לתפקיד חשוב זה. העונש שבא עליהם היה לצורך קיום והמשך תושבע"פ. לפי"ז אפשר להבין מדוע מתו דיוקא בין פסח לעצרת, שהיו הזמן של ההכנה לקבלת התורה, ומיתתם באה מוחמת אי היותם ראויים להיות ממוסרי התורה.

הרב אביגדור נבנצאל (ידושלים במערדיה, שבועות, ע' צ"ז-צ"ח) מוצא במשנה במנחות (ס"ח ב') דוגמא לפגם בהתנהגות תלמידי ר"ע:

העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש אין מבאין מנחות וביכורים ומנחת במטה קודם לעומר, אם הביא פסול, קודם לשתי הלחם

התנהגות שגומה לפירו, התלמידים הדיקו, כביכול להשפעת רבם בזה שהיא לא מוצאת מקום לחול, וע"י זה הביאו על עצמם את העונש הנורא. **לפי"ז** אפשר להבין, מדוע דוקא בתקופה זו של בין פסח לעצרת נעשו תלמידי ר"ע, כיון שזמן זה היו מסוגל לקבלת התורה, ולעלייה במדרגות התורה, וע"י שהם קלקלו הם גרמו נזק להמשך תורתו של ר"ע, ולכן נענשו בעונש כה חמור.

לפי פירוש זה חטא נמצא באי קבלת האחריות על המשך תורתו של ר"ע, ובהתנהגות שהעמידה בסכנת קיום את תורתו של ר"ע, והתנהגות זו גורמת לקטרוג גדול.

בדרך דומה מפרש ר' אהרן קוטלר במשנת ר' אהרן (ח"ג ע' י"ז) את חטא התלמידים:

והנה לפי כל מה שנתבאר בגדל הצעיר של מעלה וגדל החורבן בכלל ישראל שהיה ע"י מיתתם של תלמידי ר"ע, הרי יש להבין בסבת מיתתם, והדבר הרי הוא מפורש בחז"ל (יבמות שם) על שלא נתנו כבוד זה בזה, ומשמע דלא ציערו זה את זה ח"ו ועברו על לא הונו, אלא שלא היו שלמים בדרכי הוסבה ודרך ארץ...

ובביאור הדבר נראה בדרך אפשר, **דחיי רבי עקיבא היה היסוד לתושבע"פ, ותלמידי הם הם שעל ידם היתה המסירה דתושבע"פ לדורות**, וממילא צ"ל אצלם בתכלית השלימות כל המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, וכשחסר זה הנה חסר בעצם קניית התורה, כי אנו מקבלה בכל סדרתה ומקדשתה, ולכן מלבד הקדוק עם צדקים כחוט השערה... היה בזה הענין דכיון דחסר להם דיבוק תברים [שהוא א' מהמ"ח דברים], אין תורתם בתכלית כראוי, **וממילא לא היו ראויים להיות המוסרים דתושבע"פ לדורות**, וגם דהיה חסר בעצם התורה, דלא היתה במלא טהרתה, ומסירת התושבע"פ לדורות היתה צ"ל תורה שלמה בכל ענינה, ולכן לא אנו שהמסר תורה על ידם, וכן בכך דוקא רבותינו שברדום, וכיון שחיי החכמים תורה כמ"ש הר"ע... הרי חסר מזה ע"י בעיקר מציאותם, וזהו מה שהיה. [על העונש הגופני אין קושא, כי הצור תמים פעלו (דברים ל"ב, ד') וברא ייאלם שוכים הרב].

שיוזון שם ישראל' אוננו סתם מעלה, אלא זהו תנאי הכרחי לקבלת התורה, שהתורה יכולה להתקיים ולהתקבל רק אם שודרת אחרות בערב העם, ואין הכוונה רק להעדר מחלוקות ותרעומות של האחד על השני, אלא אחרות כה חזקה עד שניתן להתייחס אל כולם כאחד, "כאשי אחד בלב אחד". בדוגא זו של אחרות אין אפשרות שאחד ישמו בזמן שלשני יש צער, וכ"ש כשעסקין במשא ומתן בדברי תורה, כיון שלנצחון של האחד על השני אין מעלה כשדנין על הכלל, היות שנצחון של האחד, הינו גם הפסד לחבירו, ואין לכלל כל ריוח ממצב זה.

בברכת התורה אנו מברכים 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו', דהיינו בלשון רבים, כי התורה ניתנה לכל העם, וכאשר ח"ו ישנה תחרות אישית בין לומדי התורה, אזי לתורה זו אין קיום, ובהו שמו תלמידי ר"ע ולא השכילו לחביו, שאין כל ערך בלימוד זה כשכל אחד ואחד לא מוכר בתנאי שלפולם יש חלק בתורה.

אפשר להגדיר שלבאור זה התלמידים לא הכירו בזה שלאחדות תפקיד מכריע בשמירה על המסורה ובקיום התורה.

בספר שפתי חיים לר' חיים פרידלנדר (מועדים ח"ג ע' מ"ה-מ"ז) מאריך לבאר שצרות עין - בה לקו תלמידי ר"ע - לא רק שהינה מידה רעה, אלא מידה זו במוותה שותרת את ה'כלי קיבול' שאמור להיווצר ע"י

קליט ערב אני ה' בעמה אחשנה ופרש רשבים ודלי, אכספו בר עליש מרבה פן יאמר רבא בלבו אילו לא הייתי כבאן היה דן דין שקר וכי, קרא עליו רבא לתמונא אני ה' בעמה אחשנה. בעת שהצדיקים צריכים לישועה הקדוש ברוך הוא ממציא להם אף אתה אני יודע בך שמעולם לא באת תמלה על ידך בבין שטרי עממינו זמנינו לי הקדוש ברוך הוא קודם שתגעת לתורה ולא נכשלת עכ"ל. הרי שרב געילש כמעט נכשל והקב"ה המיון לו רבא והיה שמחה לרבא שזכה להציל בר עילשי, ויודע טוב היה לרב עיליש אילו זיכתי הקדוש ברוך הוא שיעמוד על מאמת מעצמו ולא יצטרך להמתת רבא להצילו ושישמח רבא במצותו. חזו היתה תפלת ר' נחניא בן הקנה שלא אפשר בדבר הלכה ואצטרך שילך להחזירי וישמחו בי חבירי שזכה להצילני, אתה ה' חוכניני שאנמנוד בעצמי על האמת, וכן כל חברי לא נצטרך זה לזה, כולפניך, אבל תלילה ותלילה שישמחו איש בתמלת חבירו.

לא יביא, אם הביא כשר: יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה מהו בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם אמר לפניו יהודה בר נחמיה לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדיוט תאמר קודם לשני הלחם שהותר מכללו אצל הדיוט שתק רבי טרפון צהבו פניו של יהודה בן נחמיה אמר לו רבי עקיבא יהודה צהבו פניו שהישבת את אקו תמתי אמ תאריך ימים אמר רבי יהודה רבבי אלעאי אותו הפיק פרס הפסח היה כשעליית לעצרת שאלת אחריו יהודה בן נחמיה היכן הוא ואמרו לי נפטר והלך לו.

הרב נבנצאל מדייק שיהודה בן נחמיה היה מתלמידי ר"ע, מזה שהמשינה מזכירה את זמן מוואו שהיה בין פסח לעצרת, כמו כן מדוייק שהתנהגות זו היתה שורש הבעיה שפשטה בתלמידי ר"ע ולא מדובר באירוע בודד. נקודה נוספת, מוסיף הרב נבנצאל, שבמשינה לא מבואר שר' טרפון התבייש בראותו את שמחתו של יהודה בן נחמיה².

הרב נבנצאל מבאר, שיהודה בן נחמיה חטא, בזה שלא הודיש את צער הזולת ולא השתתף בצערו של ר' טרפון, שטעה בדבר שאפי' תלמיד צעיר אנו טועה בו³. והבאור בזה כמו שהזכרנו לעיל בטעם הכלי יקר,

כי יש אפשרות לפשר שיהודה בר נחמיה לא שמח בזה שהוא המשיל את ר' טרפון, אלא שמחתו הייתה מחמת שראה שהגיע לרובא כה נבונה בלימוד התורה שאפי' גדול הדור כר טרפון לא יכל ליישב את תמורתו. וע"ע ספר ארחות יושר לר' חיים קייביסקי (ע' ל"ז) שבבאר בדברי הגמ' תביל שריט' לא תקפיד עליו כלל אלא אורבה מסתמא שמח שפפס לו את קושייתו ורק ר"ע הודיש שלאדם המומען להיות מבריך תורה לאליפס, אין זו ראוי שהיה לקר בפנים מתכבד בקלון רבו אפי' בדקות, כיון שתלמידיו ילמדו ממנו ויהיה תמלה לדורות, ולכן הקפיד עליו ר"ע, והייתה בן נחמיה מת מחמת קפידא זו. [יש לציין שר' חיים קייביסקי לא למד שיהודה בן נחמיה היה אחד מתלמידי ר"ע שמחו במשינה]. וע"ע בספר אנא דפירקא (ואות שפ"ו) מה שביאר בגמ' זו.

¹ גי בבריכות (כ"ו ע"א) בתפילת ר' נחניניה בן הקנה היה מתפפל שלא יאיע לו כן: "ולא אפשר בדבר הלכה וישמחו בי חברי".

² ברם, בחו"ט פירש תפילה זו באופן אחר, ודלי שרית חת"ס אירח סי' ר"ח:

תם בתפלת ר' נחניא בן הקנה שלא אפשר בדבר הלכה וישמחו בי חבירי לא מיידי ולא מתיידיא מהמתכבדים בקלונן ח"ו כי לא נמצאו כאלו בחבורת חז"ל, ועוד מיט' לא חש על כשלקו החלכה עצמה ורק על שישמחו בי חבירי, אבל נע"ד דאיתא פ"י דאיתא פ"י נחזילן

ארבעים ושמונה הקנינים שהתורה נקנית בהם. ע"י מ"ח קנינים אלו האדם משתנה במידותיו ובמושבתו, ונחיה בריה חדשה המוכשרת לקבלת התורה. צרות עין יוצרת את ההיפך, ומחמת זה נחשבת לסתירה מהותית לקניני התורה, וז"ל:

שמעתי כפי מון הרב מפנינו 'וצ"ל שבאר את הדברים בדרך זו, הגמ' ביבמות מציינת את המעשה השלילי שלהם- שלא נהגו כבוד זה לזה. ואילו ר"ע גילה לתלמידיו שהגורם שלא כבדו זה את זה הוא צרות עין! (וזו הסיבה לעונש חמור זה). מעל פני השטח ראו שלא כבדו אחד את השני כפי ערכו, ומיעטו בחשיבותו של השני, אבל לא ידעו את הגורם לכך, ר"ע גילה שהגורם לזה נבע מצרות עין.

'צרות עין פירושו 'מעט פארגינט נישט יענעם', לא יכולים לסבול שלשני טוב, חוששים שאם הוא לוקח כמה שמגיע לו, זה גורם שלא יכבדו את השני כפי הצורך, כי כל הזמן חשים את השני כפי שמתחזה ונוגס מחלקו.

צרות עין איננה רק מידה שלילית הפוגמת בחיובים של בין אדם לחבירו, אלא היא גם סותרת למ"ח מידות שהתורה נקנית בהן. הסגא מקלם כותב: (ח"ו"ח ח"א א') התורה צריכה בית קיבול- אדם שטבעו גם התורה איננה שוכנת בו, הוא אינו מתאים להיות בית קיבול לקבלת התורה, אם אין לו לב טוב, אינו נושא בעול עם תבירו ולא לומד לייקר את השני, הוא 'אנוכי', **בכך מאבד הוא את ערך התורה ואינו מסוגל להיות בלי לקבלת התורה.** רק מי ששובר את טבעו, מתעצין ומזדקן, הוא יזהר לרדת לעומקם של דברים בהבנת התורה. אדם שאינו שובר טבעו אין הוא זוכה לזה, ובכך פוגם בתורה...

לאור זה נכון היטב, כי תלמידו ר"ע שלנים היתה צרה עד שתורתם היתה לגדל עצמם, אבדו את זכות הקיום שלהם ומתנו, כאר"ל 'ודאשתמש בתנא חלף', ר"ע שהכיר באבנתה זו, ובסכנה הגדולה הכרוכה בהחלפת כבוד שמים בכבוד עצמו, היה צריך להזהיר את תלמידיו החדשים (שהיו כבר באותה עת שבא אליהם ת"ח גדולים כפי שכתוב 'עד שבא ר"ע אצל רבותינו שברדום') ונתן דעתכם- שימו לב לאבנתה דקדוה: שלא תעשו כמעשהם. בזה מונח גם מדוע מציינת הגמ' את תלמידו ר' עקיבא כזונת

על אף התביעה עליהם שלא נהגו כבוד זה לזה, להראות כמה היה הפגם דק שלא ניכר כלפי חוץ.

הנה אם כן, ההתנהגות החיצונית אמנם היתה שלא נהגו כבוד זה בזה, אבל שורש הפגם נעוץ בצרות עין, מידה אשר אוכלת כל חלקה טובה. בדיוטם צרי עין הריגשו כביכול, שחבריהם לוקחים משלהם ומחמת זה לא נהגו כבוד זה לזה. הריגשה זו שהתורה שייכת להם אישית גרמה להם לאבד את ההכרה שבאמת כולם לומדים את תורת ה', וע"י זה איבדו את האפשרות להיות ממוסרי התורה כיון שלא היו ראויים לזה יותר. ע"י פגם זה נפסלו מתפקיד מוסרי התורה י".

תכלית לימוד התורה הינו קיום רצון ה' ושיעבוד מוחלט אליו. כאשר האדם לוקח בצרות עין זהו סימן שהוא מחשיב את לימוד התורה כדרך להחשיב את עצמו ולגדל את כבודו, ולכן מריגשו שהצלחת השני מגרעת ממנו עצמו. זהו פגם כר עמוק שעל זה אמרו חז"ל"ש (אבות פרק ד' מ"ז) 'ודאשתמש בתנא חלף' שעי" פגם זה מעבירים אותו מן העולם.

עוד מנבאר השפת חיים (ע' מ"ז) שתלמידו ר"ע לקו במגם זה רק בהרגש דק עד מאוד - יתכן שזה היה בעיקר בין זוגות הלומדים כל אחד עם החברותא - ומ"ל נתבעו ונענשו על זה, ור"ע שנוכח עד כמה המור דבר זה, טרח להזהיר את תלמידיו הנוחרים לבל יפלו הם כחבריהם.

❧. **הטא התלמידים כפגם במידת האמת.**
יזענים דברי חז"ל שיוחזקו של הקב"ה אמת! (שבת נ"ה א') והמשמעות המעשית של כלל זה. האמת הצרופה לא יכולה לסבול מצב של

יד בדרבים אלו יש זמיון לדברי ר' אוחן קסטל במשנת ר' אהרן שבהאנו לעיל שלא נהגו כבוד זה סימן לפגם פנימי ועמוק שמונע את קבלת ומסירת התורה.

טו יש לציין שממרא זו נאמרה ע"י הלל שלו היה הפקיד בהעברת המסורה וכפי שיבואר להלן.

חוסר אמת. כאשר נכנסה לבית המודש אורה של קצאה וצדית עין, התוצאה הייתה שהרצון לנצח בדיון ודברים - תאוות הנצוח - עלה לרמה גבוהה מאד, והאפיל על החשיבות של בקשת האמת. מצב זה העמיד את קיום המסורה בסכנה. העדר כבוד אחד לשני גורם לזלזול בעמדתו ובעדו של התיכונתו, ובמקום לשמוע את הצד השני ועל ידי זה להגיע לחקר האמת, נדחים הדברים על הסף.

שלמה המלך בספר קהלת (פרק ד' פ' ט-י) העלה את המעלה של השנים על האחד:

טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם: כי אם יפול האחד יקום את תבירו ואילו האחד שיפול ואין שני להקמו.

וברשי"י על אתר פרש:

טובים השנים - לכל דבר מן האחד, לפיכך יקנה לו אדם חבר וישא אשה אשר יש להם יותר ריוח בעמלם, הרבה מלאכה נעשית בשנים שאין הוחד מתחיל בה לבדו: כי אם יפול - כמשמעו, ולענוי המשנה אם תקפה עליו משנה שלו תבירו מחזירה לו או אם יכשל ולא דקדק את אשר שמע מפיו רבו **נא תבירו ומעמיזו על האמת**. ואי לו - ואני לו.

הדברים מדברים בעד עצמם, שהצורך בחברותא - ובתנאי שומע לו - נועד להעמיזו על האמת. ז"א שרק ע"י שהאדם שומע ומכבד את דעת חברו אפשר להגיע לאמת.

וא"כ בזה מונח חומרת הפגם שפגמו תלמידי ר"ע, שצדית העין שבה לקו, וחסרון זה הופיע בלבוש של לא נהגו כבוד זה בזה, דבר זה העמיד את עצם קיום המסורה בסכנה, ונוצר צורך להחליפם בשרשרת המסורה של תורה שבע"פ, ומחמת זה מתו.

❁❁ 1. **יישוב לשאלות לפי הביאור הג"ל באות ה'.**

נחזור כעת לשאלה שעלתה לעיל בתלק א' ויתכן ליישב על פי הדברים הג"ל. בגמ' בעירובין מובא שההלכה נקבעה בבית הלל מפני שנוהיו ועלובין היו, ולכאורה קשה, הלא ההלכה צריכה להיקבע בהתחשב בנתון אחד בלבד והוא האמת, ומהו הביאור שבית הלל זה כביכול, לשכר על מידות טובות שההלכה נקבעה כמותם?

המהר"ל בבאר הגולה (באר חמישי) מביא:

וככל הדברים האלו אמרו חז"ל ביותר שלמות פ"ק דעירובין (י"ג, ב) מפני מה זה ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוהיו הן ועלובין הן ושנוהין דברים ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדברים ע"כ. ומעתה יש לשאול מה ענין זה שתהיה הלכה כמותן, דבשביל שהיו משפילין עצמן אין ראוי שתהיה הלכה כמותן, כי הדלכה תלה בה שהתורה שלם לפי ההלכה ולא מפני שהיו מקטינין עצמם. רק שאלו דברים כולם הוא סיבה עצמית שיאמר דברים אמותם לפי ההלכה, מאחר שהן נוהיו נמשך דבריהן אחרי האמת, כי כאשר יענוס הרי מנח הכעס נראה שרוצה להחזיק דבריו בבח ובד חמק ורוצה לנצח והוא סר מדרך האמת. וגם מפני שהן עלובין הוא סיבה שאמרו דברים לפי ההלכה, שא"כ מנח שרוצה להתגדל על בעל מחלוקתו הוא סותר דברי בעל ריבו אפ"ג שאין האמת אותו. וכן מה שהיו שנים דברי ב"ש והיו מקדימין דברי ב"ש לדבריהם, נראה שלא היו שנואים לדברי בעל ריבם מקבשים לדחות דברי זולתם אף כי האמת איתם, **שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש היו מקדימין דברי ב"ש, נראה שלא היו ממונים לדחות דברי זולתם ולא היה מחלוקת שלום מנת המנצחים, כי מי שהוא מנת המנצחים אין דבריו נמשכים אחר האמת כי תמיד מנקש לנצח**, ולא היו כל אלו הדברים בבי"ה לכן ראוי להיות הלכה כמותן, אמ"ג שדברי ב"ש טובים ושרים, כיון שיש לבי"ה הכנה שראוי להיות דבריהם הלכה לכן ההלכה כבי"ה.

המהר"ל בא לבאר, שכל נטעה לחשוב שההלכה נקבעה בבית הלל משכר וכפרס על מידותיהם הטובות, אלא אדרבה, ההלכה נקבעת כפי

הצד היותר מוכון אל האמת, והסיבה שההלכה כבי"ה היא, שבי"ה, על פי רוב היונה אל האמת. ואיך זה ב"ה לכוין אל האמת? ב"ה זה לכוון אל

האמת על ידי שנהגו במיוחדותם הטובות, ומאשר אחד מוכן לשמוע את דברי חבירו ולהתייחס אל דבריו בכל הכבוד והרצינות, והוא מחשב את דברי חבירו כל כך עד שהוא מקדים את דברי חבירו לדבריו, זה סימן שהוא חותר להגיע אל האמת, ולא ח' להתנצח ולהוכיח את צדקתו, או מסקנתו בהכרח מנותת אל האמת, כיון שטירתו לא היתה הגדלת והאדרת עצמו אלא ביקוש האמת¹⁰.

אף בתנ"ס בחידושינו למוס' חולין (דף מ"ד) פירש ענין זה שהלכה כב"ה מפני ששקלו היטב את דברי תבריהם קודם דברי עצמם וז"ל: "אע"פ שלא היו מחודדים כל כך מ"מ כיון שעמדו על סוף דעתו של ב"ש והתיישבו בדבריו כוונת הלכה אל האמת טפ"פ". דהיינו למרות שב"ש עלו בחריפות על בית הלל מ"מ ע"י שב"ה הקשיבו והפנימו את דברי ב"ש כמילא הם הגיעו לחקר האמת.

העולה מחדברים הנ"ל שב"ה זכו שהלכה נפסקה כמותם **בגלל** שטירתם היתה חקר האמת והם השיגו מטרה זו ע"י מידותיהם הטובות - נוחין ועלובין היו, החשיבו דברי זולתם, לא היתה בהם צרות עין וכד'. מטרתם לא היתה כבוד עצמי או קידום אישי אלא להרבות כבוד שמים ע"י גילוי האמת **ולכן הם זכו להיות משלשלת המסורה**.¹¹ המסורה מורכבת רק מתורת אמת בלי שום פניות.

ולאידך גיסא יש את תלמודי ר"ע, שעם כל גדולתם בתורה לא נהגו כבוד זה לזה, וכפי שביארנו לעיל אושר פגם זה נעוץ בזה שהיה בהם צרות עין וקנאות. ז"א שתורתם היתה למטרת כבוד עצמי, ומחמת זה לא כבדו והעריכו את הצלחת השני, ומחמת זה לא למדו ע"מ לבקש את האמת, ולכן איבדו את זכותם להיות חלק ממוסרי התורה.

¹⁰ ומה נאה הדבר שבמשנה באבות זהו הלל שאמר 'דאשתמיש בתנא חלף'.
¹¹ זו עיני הקדמת פירוש המשנה לזמרים שחלל חוקו היה ממוסרי התורה. רש"י לציין שבקדומה לפירוש המשנה הרמב"ם לא מזכיר את ר' עקיבא אולם בתקומה ליד החזקה, ר"ע ג"כ מזכיר במשפט הקבילה.]

בעקבות בקשת האמת זכו כ"ה למקום נצחו בין מוסרי התורה, לעומת תלמודי ר"ע, שבהעדר בקשת האמת הפסידו לעולמים את מקומם בין מוסרי התורה.

מה נורא הדבר שבעבור פנייה עצמית והאזנת הנצחון, איבדו את עולמם ע"י שמתו, וגם לא זכו להיי נצח להיות חלק ממוסרי התורה!

ז. ביאור מיתת אסכרה, זמן ביאור בצווי ואהבת לדעת, ע"פ המהלך הנ"ל שפגמו במידת האמת.

לעיל הבאנו מוגמ' במס' שבת (ל"ג) שמיתת אסכרה באה על עוון ביטול תורה, ובפסטות המונה שאחד שמתבטל מתלמודו נענש באסכרה. אך יתכן אולי לפרש שהעונש מגיע על סוג אחר של ביטול תורה, לא על ביטול תורה דרבין, אלא עונש זה בא על האדם אשר מפריע בכיכול להעביר המסורה. אדם אשר ע"י מעשיו מונע מן הרבים לקיים את הקבלה של 'ונשמע', זהו **ביטול התורה** כי הוא מסכן את התורה עצמה ומונע אותה מכלל ישראל. אדם זה נענש בעונש כה קשה דוגמת אסכרה. זהו אם כן הטעם שמתו תלמודי ר"ע במיתה משונה זו, כי הלא למעשה היה יעלה להיות השפעה על כל הדורות הבאים אחרים ע"י שהמסורה תפגם ח"ו, ולכן נענשו דווקא במיתה זו, מיתה הבאה למי שמבטל את התורה.

נקודה נוספת שהקשינו היתה, איך יתכן שר"ע שדרש את הכלל של 'חייך קדומים' הוא עצמו נקט שיש חיוב של 'ואהבת לדעת כמון', הלא לכאורה שני כללים אלו סותרים זה את זה?¹²

הי עי' רמב"ם פ' קדושים (פי"ט פסוק י"ג) שהק"י זו, ויישב שאין כוונת התורה בצווי 'ואהבת לדעת כמון' כמשמעו דאין זה ביד אדם לאהוב את זולתו כאהבת עצמו, אלא זה על דרך הפלגה, שהאדם מצווה לאהוב את חבירו כ"כ עד שיושב כאהבת עצמו, וכנה מתעשרת הקשיא מחייך קדומים ע"ש. וע"ע במהרש"א חידושי אגדות שבת (ל"א) שיישב ק"י זו חרוב 'ואהבת

בתחום סופר על התורה פיר' קדושים ד"ה ואהבת נדשת לסתירה זו וז"ל:

ואהבת לרעך כמוך אר"ע זה כלל גדול בתורה יש לפרש ר"ע לטעמי'
דרדש ידש פירק איזה נשך וחי אהרן עמך חיין קודמין לחיי תבירן וא"כ
כיון שחיין קודמין אוך אפשר לקיים ואהבת לרעך כמוך מיהו תא חיין
קודמין היינו בעניני עוה"ז אבל בחיי הנצחיי דהיינו בלימוד התורה חיוב
ללמוד לאחריים אפי' הוא מנכסל עצמו מלימודו מ"מ חיוב ללמוד עם אחריים
ועי' אמר ר"ע זה כלל גדול בתורה דבעינו לימוד התורה הוא כלל גדול
לאהוב תבירן כמוך (מ"מ לא אמר רק 'כמוך' כי עי"ז שכללמד לאחריים
גם הוא עושה מצוה ומוכה עצמו וטניהם שום).

בפשט נפלא זה מוחלק החת"ס בין עניני העוה"ז – ענינים גשמיים – בהם
אכן רשאי האדם להקדים את עצמו כמו שנאמר 'וחי אהרן עמך',
שארוב את עצמו ולהקדיב מוחלקו עבור תבירן, וכדוגמא מביא החת"ס
שהאדם מחוייב ללמוד תורה אפי' אם זה יהיה על חשבון תורתו עצמו.
זהו הכוונה בדברי ר"ע, שאמר, ואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול **בתורה**,
כי הכלל הזה קיים ו**תבירני** עבור לימוד התורה וקיום התורה^ט.

לדברי החת"ס שקבע שהכלל של ואהבת לרעך כמוך נאמר על ענינים
רוחניים ובפרט לימוד התורה, אפשר להבין שתנאי מוכרח ללימוד
וקיום התורה הוא שתהיה אווירה של אחדות, של העדר קנאה ובקשת
כבוד עצמי, מצב בו כל אחד שומע את דברי תבירן ומכבדם, ורק במצב
זה שמתקיים ואהבת לרעך **כמוך** יתכן להגיע **לכלל גדול בתורה**.

לרעך כמוך נאמר רק על פעולות רעות, דהיינו שעל האדם להמנע מלהרע לתבירן כמו שמוע
מעצמו בדברים אלו [זהו הכלל דעלך סני לחברך לא תעביר] אבל לעשות טובות לתבירן אינו
חיוב לעשות כאילו עושה לעצמו ועל זה נאמר 'חיך קודמין'.

ועי' בילקוט שמעוני (בראשית פרק ה' רמז מ') שפושע כדברי המהרש"א (עי' לעיל בהערה),
אך במהר"ל בספר תחיבת עולם ב' (תריב אהבת ריע פרק א') ביאר את המדרש באופן אחר.

ש' ע"ע שירת חת"ס חר"ס סימן קס"ד, ובש"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סי' פ"ז מה שחקן עליו.
ועי' פחד יצחק (הוספה) שבעות מאמר כ"א.

את הכללים והתנאים האלו לא השכילו תלמידי ר' עקיבא להפנים ומכיון
שכך ניטלה מהם העטרה.

חלק ג'

❧ א. קבלת כל התורה כולה ע"י אמונת 'נעשה':

לעיל בחלק א' של מאמר זה שאלנו, אוך יתכן שבני ישראל קבלו על
עצמם לקיים את כל המצוות, הלא אין בנמצא אדם שיכול לקיים
את כל המצוות כולם [אינו כהן או מלך וכד']?

במשך חכמה פיר' יתרו (פירק י"ט פ' ח') הקשה קדושי' זו וביאר:

ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה - הנה מצות התורה
יש אשר לכהנים יש אשר ללוים יש לכה"ג יש למלך או לסנהדרין ויש
למי שיש לו קרקע ובוית, רק בכלל ישראל צריכה התורה להתקיים וכל
ישראל ערבין זה לזה (שבועות ל"ט סע"א) ובקומם כולן מקבלין שכר,
ואתן צאן מריעתי אדם אדם (יחזקאל ס"ב פ' ד'), שכל האומה הישראלית
היא אדם אחד, יש אשר הוא כלב [כמו שאמרו וע' איכה רבה פתוחה
טז] צדיקים לבן של ישראל] ויש כדאש, ויש כעין והוא שנמצא ראשי
העדה (במדבר לא, כז) עיני העדה (שם טו, כד), וכל אחד צריך לקיים
מצוה התלויה בו ובכללום הוא אדם שלם, לבן על מצות שאין לקיימם
צריך ללמוד, דכל העוסק בתורת חסאת כאלו הקריב בו (מנחות ק"ו)
או להחזיק למדי תורה, לבן להלך (כד, ז) עו כל אשר דבר ה' 'נעשה'
ונשמע' יש מהם שנעשה מה ששייך אצלנו ויש שנשמע שנלמד ונבון
פנימותם והלכותיהם וחוקותיהם, אבל כאן ענו כל העם יחדיו כל אשר
דבר ה' נעשה, שנכללות העם כאחד כולם יחדיו יעשו כל אשר דבר ה'
וכל אחד יעשה השייך לו דו"ק.

ותורף דבריו הם, שקיום כל התורה כולה נעשה ע"י צירוף של כל חלקי
עם ישראל, וע"י שכולם יחד קבלו עליהם להיות יחדיה אותה,

כאילו הקריב עולה. ועוד תירצו שעי' שיקיים מצות ואהבת לרעך כמוך ויקשר עצמו לכלל ישראל, עי"ז נחשבו כל ישראל לאיש וגוף אחד, ואם נמצא איש אף בסוף העולם שמקיים אותה המצוה הוא כמו שקיים כל אחד. ועי' באוה"ח פקודי (ל"ט ל"ו) בזה נהו י"ל כוונת הגר שרצה ללמוד כל התורה שלא יצטרך לבוא בלגלג ורק על הגל א' בעולם אחד ועי"ז השיב הלל ב' עצות, א', מה דעלך סי' כי שתקשר עם הכלל וכל המצוות שיקיימו ישראל יחשבו כאילו קיים הוא, ב', ואדוך פירושה כי פי' עצה שני' שלמוד ויחשב כמעשה שקיים כל התורה.

לומור, הענין מיושב על פי דברי השל"ה, שכל אחד צריך לקיים את כל התרי"ג מצוות ואם לא קיים הרי הוא כאילו מחוסר אבר כיון שהמצוות הם כנגד רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו של האדם, אך אל לו לאדם לחשוב שכדי שירושב שקיים את כל המצוות עליו לעבור כמה גלגולים עד שיקיימם בפועל, אלא יש שני אפשרויות שעל ידם נחשב שקיים את כל המצוות, א' שעל ידי שמתחבר אל כל העם בשלימות [על ידי קיום דעלך סי' לחברך לא תעביד] וחשבים כולם כאיש אחד וממלא עולה לו הקיום הכללי של כלל ישראל לכל המצוות [יענין דומה לדברי המשך חכמה הני"ל], וממלא מושב למה הכלל הזה הוא לכל לכל התורה אף למצוות שבין אדם למקום. הגר שבא לפני הלל רצה לדעת במה יחשב לו שקיים את כל התורה על דגל אחת - דהיינו בלי שיצטרך לבא בכמה גלגולים, ועי"ז הלל ענה לו את הכלל הזה, ועי' עוד בהערה א"י.

ב. אמירת 'נשמע' כאמירה משותפת.

בתחילת מאמר זה הבאנו מדברי הכל' יקר שקבלת התורה עי' עם ישראל ריתה מותנת בהדגשת אחדות אצל בני ישראל, ליתר דיוק

כא דברי השל"ה מובאיר עוד דרך שבו נחשב שקיים את כל התורה, הדומה למחלף השני בסוף חכמה הני"ל, והוא שעי' שלמוד את ההלכות זה נחשב לו כאילו קיים את המצוות, וזו היתה העצה השנייה של הלל שיכול לקיים כל התורה מלה עי' שלמוד - 'ואדוך פירושה הוא זיל גמור'.

ממילא נעשים ערבים זה לזה לקיים כל התורה, והרי זה נחשב שכולם קיימו כל התורה כיון שכל חלקי העם מצטרפים להיות גוף אחד אשר מקיים את כל התורה. על ידי שכל אחד מקיים את המצוות בהם הוא מחוייב ממילא הכלל כולו קיים את כל התורה, וזה הטעם שענו בלשון 'נעשה' ולא בלשון 'אעשה' כיון שהשיפלו להבין, שבלא קבלה מתוך אחדות מושלמת אי אפשר לקבל את כל התורה?²

על פי הביאור הני"ל והיסודות העולים ממנו נובל להסביר את הגמ' בספ' שבת (ל"א) שהבאנו בחלק א' של מאמר זה שמבאה את המעשה אורות הלל והגר שבא להתגייר.

בספר פרדס יוסף (פר' ויחי פ' מ"ט א') הקשה על המעשה הני"ל שהלל אמר לגר שהכלל של כל התורה כולה הוא 'דעלך סי' לחברך לא תעביד' והלא זה יתכן לומר כלפי מצוות שבין אדם לחבריו ואיך תקף כלל זה כלפי מצוות של בין אדם למקום? וז"ל:

וקשה זה נחא חלק מצות שבין אדם לחבריו. אבל מצות שבתי למקום לא נכנסו בסוג מה דעלך סי' כו'. ועי"ק מ"ש ואדוך פירושה זיל גמור ואם את צריך לומר שוב צריך זמן רב ולא י"ל על הגל א', וי"ל דהשל"ה כ' דמי"ח מ"ע כנגד רמ"ח אבריו, ושס"ה ל"ת נגד שס"ה גידים, ולא נקרא אדם שלם עד שמקיים הכל, ואם חסר א' מהם נקרא מחוסר אבר. ויצטרך לבוא בלגלג עד שיתקן כל המיע' ול"ת, ונעמיש בפי' בראשית (א' כ') וקשה הלא יש הרבה מצוות שאי"א לכל אדם לקיים כלל אף אם ירצה, כמו מצות מילה ופד"ב למי שאין לו בן, ויש מצוות רשימים רק לכתנים, ויש מצוות התלוים בארץ, ויש נוהגים רק בביהמ"ק והתירוץ דאם לומד דיגיהם נחשב הלמוד כמעשה כמ"ש במנחות ק"י כל העוסק בתורת עולה

² ע"ש בתוך דבריו שבאר ענה, שאף מצות שלא מתקיימת בפועל, עי' למדור התורה הרי זה כאילו קיים אותה, וכדברי חז"ל שכל העוסק בתורת חסאת הרי זה כאילו הקריב חטאת. זו היא הכוונה כשאמרו נעשה ונשמע, שמה שביכולת לא אהר ואחר לקיים עצמו על זה אמרו 'נעשה', ועל מה שאין ביכולתם לקיים על זה אמרו 'נשמע', שהכוונה שלמדו את הלכותיהם ועי"ז נחשב כאילו קיימם בעצמם. ממילא בני' יוכלים לקיים את כל מצוות התורה, חלק עי' קיום של מי שחייב בהם, וחלק עי' לימוד ההלכות דוגמת קרינת ביה"ד.

בקשת האמת, מוזהו פגם יסודי בקיום הקבלה של 'נשמעי'. התנהגות כזו מוכיחה על חוסר הבנה בסיסי במהות ובחשיבות של כל אחד ואחד בתהליך המסורה והשתלשלות התורה שבע"פ. התנהגותם של תלמידי ר"ע בזה שלא נהגו כבוד זה לזה, הפריעה וזיבשה את המהלך הראוי של העברת המסורה ע"י שלא נתקיימה בהם האחדות הנצרכת כפי שהיה במעמד הר סיני ובקבלת התורה. התייחסותם מנעה משותפות של כל העם בקיום הקבלה של 'נשמעי'.

מוחזות זה הם נפסלו מלוחות מעברי המסורה והקבלה כיון שתורתם היתה פגומה. לתורתם לא היתה את האפשרות להתפתח ולתבטל כראוי, מחמת אי רצונם לקבל אחד מהשני ומאחרים. לתורה זו אין אפשרות להיות חלק מתורה שבע"פ ומהמסורה העוברת מיד ליד, כיון שחסר לה את התנאי היסודי של קבלת נשמע. גישתם הונה יותר בכיוון של 'אשמעי ואנשחי' ולא 'נעשה ונשמעי', כל אחד מהם ראה רק את עצמו, את הווית האישית שלו, וזה נוגד את המהות של קבלת 'נעשה ונשמעי'.

❦ ג. ביאור עמוק בענין התהבירה כלל ישראל לקיום תורה שבעל פה. כל אחד ואחד מבקש בתפלתו כל יום "ותן חלקנו בתורתך", ומהו משמע שלכל אחד ואחד יש חלק המתייחס אליו בלבד. יש לחקור האם באמת לכל אחד ואחד יש חלק או תרומה אישית בלימוד תורה או בהתפתחותה או לא? התשובה היא ללא ספק, שאכן לכל אחד יש חלק פרטי-אישי [המצטרף אל הכלל] בלימוד התורה וכפי שיבואר. כמו כן בספרים מובא ששישים ריבוא אותיות שבתורה הם כנגד שישים ריבוא נשמות שבישראל דהיינו שכל אחד ואחד מוזהב ומקושר לחלק בתורה שייך לו, ולו בלבד.²¹

21 מקובל לומר שהמלאך מלמד כל אחד במעי אמו כל כל התורה כולה (כפסוקת דברי הנבי הנבי בורה ל' ב') אולם בגר"א (משלי פיק ט"ז פ' כ"ז) משמע, שלמד שהמלאך מלמד את העונב הלוי בתורה.

אפשר לומר שהיה צורך באחדות מושלמת עבור הקבלה של כל התורה"ג מצוות כיון שרק ע"י צירוף זה נחשב שכולם קבלו את כל המצוות [אפי' המצוות שאין כל אחד יכול לקיים]. אמרת **נעשה** [במובן המצוה את כל הפרטים] תכולת את כולם יחד היתה נצרכת עבור קבלה זו של התורה"ג כיון שאין באפשרות שום יחיד לקיים את כל המצוות.

בנוסף על קבלת 'נעשה' המשותפת שאמרו במעמד הר סיני, בני"א אמרו גם כן 'נשמעי'. מהגמ' בשבת (פ"ח) שהבאנו לעיל מבואר שקבלו

ב' כתרם, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמעי', ומזה רואים שהיו אלו שני קבולות נפרדות. קבלת 'נשמעי' בקשר זה, הנה קבלה מיוחדת על תלמוד תורה, ולא במובן של תלמוד המביא ליד מעשה, ז"א לימוד הנצרך לצורך קיום מעשי, אלא לימוד לשם לימוד - תלמוד תורה לשמה.²²

יתכן לומר שעל אותו הדרך שנתבאר שקבלת **נעשה** צריכה אחרות, דהיינו קבלה משותפת של כל בני"א לקיים את כל המצוות, וללא אחדות זו לא היה באפשרות לקבל את התורה, כמו כן קבלת **נשמעי** במובן של תלמוד תורה לשם לימוד, צריכה להיות מתוך אחדות מושלמת ובאופן שכולם יחד מקבלים עליהם קבלה זו של 'נשמעי'.

ולפי זה לכל אחד ואחד מובני ישראל יש חלק בסיסי ביותר בקבלה של 'נשמעי' ובלמוד התורה וממילא אף בהתפתחות ובהשתלשלות של תורה שבע"פ. וכתנאי לכל זה חייבים בני ישראל להמשיך ולקיים את אורח הורגשת האחדות ששררה בזמן מעמד הר סיני וקבלת התורה. על ידי שממשיכים את האחדות שהיתה בזמן קבלת התורה, שאמרו בני"א 'נשמעי', יש קיום תמידי לתורה שבע"פ ולמסורה.

צורת עין, המידה הפגומה שנמצאת בשרש התנהגותם של תלמידי ר"ע וכפי שביארנו באירכות לעיל, שבאה ליד ביטוי בקנאה [ולא במובן של קנאת סופרים תרבה חכמה] ובלולול של התי"ח אחד לשני וכן באי

22 ע"י הקדמה לשירת בית הלוי.

בספר פרי צדיק (פרשת וישלח אות י') מבאר ענין זה וז"ל הנצרך לעניינו:

שלם בתורתו הוא בכל נפש דכתב בו ח' נשמת אדם וכתב בו להג' דברך ואור לתובתו שהוא תורה אור. והיינו שלם נשמות ישראל הם כלל הדברי תורה וכמו שכתבו בספרים הקדושים וישאלו רשעים יתבות יש ששים רבוא אותיות לתורה. והיינו דכל נפש מישראל הוא אות או חלק מאות מאותיות התורה והוא המאיר ומורה דרך להגשש ישראל. והוא שאמרו (פסחים ת) למה צדיקים דמיון בפני שבינה כנר בפני האבוקה והוא שלם בתורתו של נפשות ישראל בקדושה.

ומבואר בדבריו של נפשות כלל ישראל בצידון, מרכיבים את התורה, וכל נפש היא אות או חלקן אות מותורה, והתורה מורכבת מהצידון של כלל ישראל.

ובשפת אמת (דברים, פ"ו נצבים שנת הרי"ב) ג"כ נמצא רעיון דומה בענין זה:

במדרש הפותח והחתם בתורה כבוד לפני ולאחרי. כו. דל כי קרוב אליך כו בפני ובלבד קאי על כל איש ישראל שיש לו חלק בתורה כמ"ש ותן חלקנו בתורתך. ואותו נקודה השייכת אליו אין יכול אחד לפתוח רק הוא.

ומוסיף השפת אמת שלא שיש לכל אחד חלק פרטי בתורה השייך לו, אלא שחלק זה יכול להפתח יד רק על ידי זה שהחלק שייך לו.

עוד כותב הפרי צדיק (ראש השנה אות ד') שכולם שונים ביחס לזה שחלק כל אחד ואחד נצרך ואי אפשר בלעדיו וכמו שא"א לגוף להסתדר בלי אחד מהאיברים, וכן ס"ת נפסל אפי' חסר את אחת, הוא הדין לגבי

.....
יד אולי כוננו בה שכל אחד צריך לפתוח את חלקו בתורה והיינו לפתוח לאחרי (דבנמא לזבר, אחד שהתפתח לזלזל בידו הוא הפתח לאחרי את הפתח למען ילכו שם זה וכתובה לפתוח כאן שרק ביד האפשרות להחזיק חלק זה של התורה לכלל) עי' רש"ם (פסחים ק"ד) ומבדיו משמע ששפתותיו דובבת נאמר לא רק משאמרו דבר הודוש משמעו אלא אפי' כשאמרו כל יד ר"ת בספר.

ענין זה של שלמות התורה שאי אפשר בלי כל חלקי התורה השייכים לכל אחד ואחד. וז"ל:

המנהג לאכול ראש כבש ומבקשים שניה לראש ולא לזנב... על זה מבקשים שניה לראש ולא לזנב, היינו שיהיו כל ישראל בבחינת ראשים שכל אחד במדרגתו ובחינתו יהיה לראש ולא רק ראש לשעולם רק יהיה לראש ולא לזנב שיתברר כל אחד מישראל שהוא במדרגתו המובהר והראש. וזה שנאמר והיית רק למעלה ולא תהיה למטה שלא יצויר עוד שיהיה חס ושלים למטה. והוא כמו שאמרו (תנוחא נצבים ב) אף על פ' שמיניתי לכם ראשים וכו' כולכם שיוין לפני. והיינו שלם אחד מישראל יש לו חלק בתורה אות או חלק מאות ואם יחסר אות או חלק מהאות מחסר תורה ויפסל הספר תורה. וזה שאמר מלכם שיוין לפני וכמו שירדה לעתיד שלא יהיה חילוק מדרגות כמו שאמרו (סוף הענית) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכו' ובדבר נעול אין חלק מדרגות.

ובספר שפת אמת (דברים פ"ו נצבים שנת תרמ"א) ג"כ באר ענין זה, ומוסיף שאין לומר שרק לתלמידי חכמים נמסר דבר זה, אלא אף לפשוטי העם נמסר, כיון שלכל אחד יש את חלקו האישי שאין אחר יכול לפתוח וז"ל:

במדרש הפותח והחתם כו מצוה אתם עושין על עולמי כו. פ' שאין ביכולת שום ברי' לפתוח בתורה רק בני' כמ"ש ונעלמה מעיני כל יד כו' ולבני' הוא קרוב. ולא עוד אלא שגם בני' מיוחד חלק בתורה לכל איש ישראל שאין אחר יכול לפתוח רק הוא. ובדאשונים נוצעו כן במדרשים ובהו"ק שפתח כל א' מהם דרך באותו פסוק ואותו תבה בתורה. אכן יש להאמין שגם לפשוטי בני' יש למ"א חלק. וה"ו נכלל בזמן הפסוק לא בשמים הוא שלא ניתנה תורה רק לאישי אלקים רק גם לפשוטי אנשים. וה"ו צריכין לברך מקודם עסק התורה לומר כי מתנה גדולה ניתן לנו מהש"ת שיהי' לנו יכולת לפתוח בתורה. והתחתם הוא שכיון שיש כח לאיש ישראל לפתוח אור התורה ע"כ צריך לשמור עצמו מאוד שלא יתפסע על ידו הארת התורה למקום שא"צ.

מיתת תלמידי ר' עקיבא ❧ **אז ישיר** ❧ **רמה**

ישונו ככל ידוע ששורש תורה שבע"פ נמצא בתורה שבכתב, והכל נגלה למשה בסניו, וכדברי חז"ל, שכל מה שתלמיד התיק עתיד לחדש נגלה למשה. ענין זה הוא יסוד גדול שעל פיו ניתן להבין ולהסביר ענינים אחרים.

.....
ראשי תיבות **ש** **ש**שים **י**רבוז **א**ותיות **ו**מי **נ**ודעו, **ה**יינו כי **ח**כמת ה' **י**תברך הוא **ו**דאי אין

סוף כמו שהוא כביכול אין סוף, רק מה שמתגלה ממנו בעולם הזה כפי מה שאפשר לעולם הזה שהוא בעל גבול להתגלות בו כפי גבולו והוא עצם בריאת העולם הוא כמו שביארנו, וכך כפי שיעור זה נתגלית הנהרה שהיא חכמתו יתברך:

ולכן אמרו (בראשית רבה י"ו, ה') ונבלות מתחבמה שלמעלה תורה שהיא רק ונבלות מתחבמה העליונה כפי מה שנגלה ממנה בעולם הזה כך וכפי שיעור הזה היא התורה ולא יותר וכן לא פחות, והנה מן הפשטות מישאל שהם גם מן כל מיני חלקות חכמה שאפשר לימצא כמתמא הם כל החלקות ופרטים האפשרים להימצא ולהוציא בעולם הזה והנה הם גם מן כשיעור כל התורה כולה, ולכן אמרו (בראשית דבה א' א') באשית בשבעל התורה ומי בשביל ישאל ובי' כי באמת שניהם גם מן ממש ענין העולם מולו רק שבעולם הוא בעולם ולא נגלה ענין הבורא עליו ושורא חכמתו, והתורה וישראל מגלים שהכל הוא נברא ממוחשבונו של הקב"ה והכמתו ורצונו, והכל אחד שהחכמות הגנוזות באותיות התורה הם עצמם החכמות שונות של ההחלקות הנפשות מישראל מכל הדורות כפי מה שהם במוחשבונו של ה' יתברך...:

וכן התורה שבכתב היא כללת בהעלם כל מיני חכמה שיש בחכמה של ה' יתברך שרצה שתתגלה לברואים, וכמו שאמרו ז"ל (תענית ט') ליכא מידי דלא רמידי באורייתא ואמרו בבבא קמא (צ"ב ע"ג א' וב') מנא רה מילולא דאמרי אנשי וכו', שעל מין חכמה דאמרי אשה רק שהוא חכמה אמרית ושפת אמת היא רשעה ביהוה הכל בשמו העלום, רק אשה כך בהמשך הדורות היא יוצאה לאור על ידי חכמה דור ודור והרשעי ועל ידי כל הנפשות מישראל אשר כל אחד מחדש דברי חכמה אשר אליה תזון בפינו, והוא הקולא יהיה שבעל פה ואמרו ז"ל (ברכות ה') ע"כ ונמנמליה י"ט ע"כ ובירושעלמי פאה פירק ב' הלכה ד') שנגלה הכל למטה רבתי ע"ה, והיינו כמו שנגלו כל הנפשות לאדם הראשון ועיניו לפי שהוא היה כוללם שהיה היה אביהם ועל מן היו כלולות מלבנות בני ישראל ומה שתלמיד התיק עתיד לחדש, דאיה הראשון, מן משה רבינו ע"ה שאליי נגלו כל תועלות התורה שבכתב ונקראת על שמו תורה משה על כותרי שנפשו היתה כוללת כל חכמת הנהרה שבכתב וממילא היה כולל גם מן כלל חכמת תורה שבעל פה שהיה והכל נובע ממנו והרמזה בו וכו"ל:

ולכן אל יקשה מהם על מה שאמרו ז"ל (במדרש רבה י"ט, ו') על פסוק (איוב כ"ח י') וכל יקר ראתה עינו דברים שלא נתגלו למשה רבינו ע"ה נתגלו לרבי עקיבא ואמרו

רמד ❧ **אז ישיר** • **אז ישיר** ❧ **אמארי יסודות המסורה**

.....
ה' תורה שבכתב, תורה שבע"פ, והבאת האגולה.

ר' צדוק הכהן בספר לקוטי מאמרים (ספר ירושע"ש מאריך לבאר מספר יסודות בקשרי בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ ובקשר בינם לבין כלל ישראל עצמו. כמו מן ר' צדוק מסביר כיצד התגלות והתפתחות תורה שבע"פ מוציאה לפועל את תוכנית הבריאה בכללותה, ואין ע"י השלמות התליון זה ממיולא תבוא האגולה, ע"פ יסודות אלו נכל להבין שתלמידי ר"ע בהתנהגותם בעצם היו עלולים לגרום לתקלה (כביכול) בתהליך האגולה. כשורות הבאות נביא את היסודות, ונבאר ביאור חדש בחטא תלמידי ר"ע (וע"י בהערה) ה'.

.....
מה דול ר' צדוק הכהן בספר לקוטי מאמרים:

והנה אמרו בתקונים (ענין זוהר חדש כי תשא) אביך דא תורה שבכתב ואמך דא תורה שבעל פה, והוא עצמו מה שמוכר בזוהר כמה פעמים (והר"ק שמתו צ' ע"ה) ואיתה גם מן בגמרא (ברכות ל"ה ע"ב) אביך זה הקב"ה ואמך זה כנסת ישראל, אשר ביאורו מביאר כי כנסת ישראל רצה לומר קבוצ' כללות נפשות מישראל בהתאמת לפועל וזה נקרא אמך של כל נפש בפיט...:

והנה נפש האדם הוא רק כפי המחשבה והחכמה שבאדם כי הוא הוא יתרון האדם מן בהמיה, כי בלאו הכי כל כוחות החיונים הם נמצאים גם בבעלי חיים והיה די לאדם גם מן בגופו הבחימות, רק נשוקו מן נפש האדם שורא הנתנות בו חכמה ובינה ודעת ולפיכך אין לנו לקחות לנפש אלא איהו כח מחכמה...:

והנה אמרו ז"ל (ברכות נ"ח) ברוך חכם הדיים שאין דעתו של בני אדם דומה זה לזה וכן אמרו בסנהדרין (ל"ח), **מתבאר כי אין שתי נפשות דעות זה לזה** אמארי שאין הדעת שהוא עצם כח הנפש שבאדם דומה וזה גם מן מנואר מנעמו אמארי שתנפשות מסודרות בסדר מאת ה' יתברך מששת ימי בראשית כמו שאמרו בגמרא (ס"ב) אם מן בדרך המסודר אין שיירן שיהיה יתר או חסר ומאחר שיהיו שונים שוות ממש דברי האתה יתר, ועוד כי ברוחני אי אפשר להוביל ולומר זה אחד והוה שנים אלה כשנבדלים בכחותיהם, אבל אם אין הבדל ביניהם הרי הכל אחד ואי אפשר לומר כלל שנים שונים רק בגשמי ששטם זה נבדל מנשטם אחד אף שהו לו ולא במה שאינו גשם וגוף וכל זה הוה כמבאר, ואם מן על כותרי שהחכמה שלמעלה יש בה מן מיני התחלקות של פירטי דברי חכמה כפי נפש התחלקות של **מספר הנפשות מישראל המסודרות בסדר של החכמה העליונה**:

וכזה תבין מה שאמרו הקדמונים כי כל נפש מישראל יש לו אריותה באות מדברי תורה (זוהר חדש שיר השירים כ"ד ע"ב) ואמרו (זהו ח"ג ע"ג) אורייתא וישאלא חד ואמרו וישאלא

על פי הכלל של איסתבל באורייתא וברא עלמאי, שהעולם הגשמי וכן ישראל הם לבוש גשמי כביכול לתורה. ענין זה רמזו בראשי תיבות "ישראל - יש ששים ריבוא אותיות לתורה", וכן במאמר חז"ל בראשית ברא, שבביל ישראל שנקראו ראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית.

כל מה שנמצא בתורה שבכתב, מתגלה, ועתיד להתגלות ע"י בני ישראל, שהם עצם תורה שבפי"פ. לכל אחד ואחד מישראל יש חלק בהתגלות זו וזהו תהליך ההשתלשלות של תורה שבפי"פ שקשור לתורה שבכתב, לבריאת העולם, לקיום העולם ודברי ימי עולם. קורות העבר והעתיד כולם נמצאים בתורה שבכתב ע"י תורה שבפי"פ.

על דרך משל נ"ל לבאר שאם נחשב את תורה שבכתב, לתומנת או לשרטוט של קיום העולם כביכול [וכדברי חז"ל איסתבל באורייתא וברא עלמאי]. א"כ מהות תורה שבפי"פ [שהיא ע"י ישראל וכפי שנתבאר], מגלה ומוציא אל הפועל, את כל מה שטמון ונמצא בתורה שבכתב. בסיום תהליך הגילוי מתקיים מה שמכונה בספרים תיקון העולם והגאולה השלימה [בהמשך ענין זה יתבאר]. כלומר, בתהליך הגילוי וההשתלשלות של תורה שבפי"פ, שכלל ישראל מוציאים אל הפועל, נמצא מרכיב מרכזי של הגאולה.

כפי שראינו לעיל, תהליך זה דורש שהתורה שבפי"פ תגיע לשלמות השתלשלותה, ומכיון שלכל אחד ואחד יש חלק מיוחד בתורה שרק לו יש את האפשרות לגלות ולהוציא מן הכח אל הפועל [כפי שהרבהנו שלכל אחד ואחד יש אות מסוימת], ממילא התהליך דורש השהתפתחות ותרומה מכל אחד ואחד. על מנת להגיע אל התכלית של תיקון העולם והגאולה השלימה נדרשים לכל אחד עם הייחודיות שלו, כדי שתורה שבפי"פ תהיה מושלמת.

ממילא אפשר להבין, שמעשיהם של תלמידי ר"ע - ואין נ"מ מהו הטאם המפורט, וכפי שנתבאר לעיל - היו עלולים לגרום ח"ו לפגם ועיכוב בתהליך השתלשלות המסורה בשלימות, שתכליתה התגלות תורה שבכתב ע"י תורה שבפי"פ, ובסיומה הגאולה העתידית. לאדם שמעשיו מסכנים את

כל נפש ונפש שבכלל ישראל שונה מחבירתה. הנונה בה שמשמיימתיםים אל ייחודיות האדם, היינו, לכח המחשבה המטמון בו [שהוא המייחד אותו מעל הבהמה ובהו יתרון האדם על הבהמה] אין אדם הדומה לחבירו (ענין סנהדרין ל"ח א'), וכמו שמתחשבתו מיוחדת לעצמו, הוא הדיו נפשו מיוחדת ואינה דומה לעוד נפשות. הטעם לזה טמון בסדר מעשה בראשית, היות שכל הנפשות נמצאות מתחלת הבריאה, ובבריאה ישנו סדר מסוים, מן הנמוע ששנים יהיו דומים זה לזה, כיון שאז יהיה אחד מיותר בסדר הבריאה וזה אי אפשר, ולכן מוכח שכל אחד מיוחד בפני עצמו.

ולפי זה אפשר להבין את כונת חז"ל [בזוהר] שכל נפש מיוחדת קשורה לאות אחת בתורה שבכתב, כיון שאפי"פ שהחכמה האלקית היא אינסופית מ"מ כאן בעולם מה שמתגלה הוא לפי מגבלות העולם, דהיינו כל מה שהעולם יכול להכיל, שהיא כל הנפשות של כלל ישראל. הביאור בזה שכלל ישראל הם הלבוש הגופני, כביכול, של התורה. כל אות בתורה שונה מחבירתה דוגמת השוני שיש בין כל הנפשות של כלל ישראל. חז"ל גילו לנו שאורייתא, ישראל וקודשא בריך הוא חד הוא, והביאור בזה הוא

.....
[מנחת כ"ט ע"ב] שלא נמקרה דעתו עד שהגיעו לזלזה אחת ובי עין שם, כי רבי עקיבא הוא יסוד התורה שבעל פה כמו שאמרו [מנחת כ"ז] סתם ספרי וכו' פסא וכו' ונולדו אליא דדי עקיבא, וכמו שאמרו [במות כ"ב ע"ב] שהיה העולם שסם עד שבא רבי עקיבא וכו' וכן תמצא לשון זה של עד שבא רבי עקיבא ולימד במה מקומות בתלמוד ענין בשבת פרק במה אשה [ס"ד ע"ב] ובתריס [ס"ז] ונבבא מציעא [ס"ב] ושאר דוכתי ולא על אחר לפי שהוא היה עיקר יסוד לימוד התורה שבעל פה [ולכן היה שמו חזק מסוף עולם ועד סופו כמו שאמרו פרק קמא דביבא [ס"ז] ואין כאן מקומו להאריך] שכלותם הם ספרי וספריא ושטנית וברייתות שבהם רמונים כל דברי התלמיד שבו רמו כל דברי תוספים ואחרונים כנוהג, רק שסם בתנעם ואחר כך חזר ומתפסס לגמרי וגלעו אחר גלעו בנודע ואן כאן מקומו להאריך בהו'.....

ההחלת התורה שבעל פה שרצה לומר התחדשות של חכמי ישראל התחילה אחר פטירת משה רבינו עליו השלום שבו נעלמה התורה שבכתב... וכן הוא והלאה כל התפנות שמתחדשים על ידי חכמי ישראל הם כנגד תורה שבעל פה עד ביאת המשיח שאז ישלם זה כמו שנאמר [ירמיה ל"א, ל"ז] ולא ילמדו עוד איש רעהו וכו' ואז ישלמו כל הנפשות מישראל ספריה ה' יתברך ככל'.

מתת תלמידי ר' עקיבא ❧ **או ישיר** ❧ **רמט**

שנמצאים אצל הגויים, דהיינו להוציא את כל התורה שבעל פה ואז תבוא הגאולה העתידית [זמנה למה שביארנו לעיל]. גלות עשוי תבוא לסיקמה כשלא ישארו אצל הגויים שום ניצוצות. בזה מבואר הענין של נחמוי שחלא ישאל השואל, במה מנחם הנביא את עמו, ואיזה ענין נחמה נמצאים בדבריו? והביאור הוא על פי ההסבר הנ"ל, שאנו מתנתמים על ידי שמנבים את תכלית ומטרת הגלות. על ידי שאנו מנבים שיש חובתנו, יש תכלית, יש תועלת, יש כיוון, אנו מנבים שעלינו מוטלת החובה לפעול, כדי שעל ידי התורה שבעל פה יעלו כל הניצוצות ותבוא הגאולה.

ומוזבניו רואים שהבאת הגאולה, קשורה ותלויה בקשר בל ינתק להתפתחות מושלמת¹⁰ של תורה שבע"פ!

לסיכום ניתן לומר שראינו שיש צורך בהתפתחות מושלמת של תורה שבע"פ ולכל אחד יש את חלקו המיוחד [האות שלו בתורה

.....

קדינן לון איאת בנורח הקדוש (ח"א ל"ב א) דיבור דאקיי שבת דשבת דאקיי דבור... וכן כתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים שעיקר תורה שבעל פה שהוא דבר ה' הוא מירושלים וכמו שאמרו (סנהדרין פ"ו) שפמנו יצאה תורה לל ישראל וכן נדרש (כ"ד פ' ג"ו) איך המורה שהוראה יצאה לעולם וחד אמר לקומם יצאה יצא לעולם וכן כל מורה על יראה וכמו שאמרו (יומא ע"ב ע"ב) על פסוק ולב אין מי שיש בו תורה ואין בו יראת שמים. וזהו הפירוש דברי על לב יושלים שהיו התנאים שעיקר תלמי הגלות הוא להוציא מהם החיות שהיא בריות תורה שבעל פה שעל זה מרמז דברי. ולב ירושלים וקראו אליה לא כתוב וקראו לה רק אליה פירוש לקבץ אליה. והוא על דרך שאמר (כ"ב ח') גם כי יתנו גוים עתה אקבצם וכו' אי יתנו כלתו עתה אקבצם... שבד השם יתברך לקרב הקוץ ולומר שכבר בא הזמן... וכשיעלה בראשו יתברך לומר כי מלאה צבאה או יוכל להכניס בישראל שיעשו כלום תשובה מאחבה שדוונת נעשים ככזית. להיות היום עם בקולו תשמעו שביד ה' להחזירם בתשובה והיה בכלל אם בקולו תשמעו. כי לקוח מיד ה' כפלים בכל חטאיו' והקשה בשרי"י שם הא"ך מדתו של הקדוש ברוך הוא לשלם לאדם כפלים אבל הפירוש הוא כי לקוח מיד ה' שהקטנו היה מיד השם הרי"ה שהוא מרת הרחמים שמורה שהיה באמת לטובה וכאמרו **בדי שימו גלות לתורה שבעל פה כנ"ל**.

10 ויעזר בפני צדיק (פר' כי תבא אות י"א):
אמנתו אתי משיח... כשיצואו כל הניצוצות הקדושים של תורה שבע"פ שנמצא בתוך האומות.

רמה ❧ **אז ישיר** • **אמארי יסודות המסורה** ❧

כל תבנית הבריאה, ומעשיו מנכבים את התכלית של תיקון העולם – אף אם אין תומכיו לזה במזיד – אין שום אמת קיום, וסופו ששאבד מן העולם. אכן תלמידי ר"ע היו גודלי הדור אך הנקט שכמעט נגדם על ידם, הבא לפטירתם מן העולם.

ר' צדוק דן בדברי הנביא המנחם את ישראל ואומר להם נחמו נחמו והשאלה נשאלת מהו הנחמה שהנביא מנחם הלא אנו כבר באלפיים שנות גלות ובמה יש לנו להתנחם? מפרש ר' צדוק (פרי צדיק פר' ואיתתן אות ח')¹⁰ שתכלית הגלות והמטרה העיקרית, להוציא את כל ניצוצות הקדושה

.....

10 וד"ל:

נחמו נחמו עמי אמר אלקנים... יוציך להבין מאחר שלא רצו לקבל תחתמי הנביאים מפני שאמרו מקודם פסוקי הדין מה יזעיל עתה שהשם יתברך ילך נעם הלא השם יתברך בעצמו גם כן אמר מקודם פסוקי העונשין והתוכחה דפרישת דחקותי. ועד איתא בפסיקתא (ד"ה נחמו) אמרו לו רבנו של עולם מפני מה לא עשית לי כיוסף שבאמר מי יתנן כאח לי אחוז גמלו לו דעה וגי' ומשבאו ליוזי גמלים טובה וכו' ונתנם אותם ידבר על לבם, והיינו שכן כתוב כאן דברו על לב ירושלים. יוציך להבין שהיפכות דהתם נחם אותם שלא יעשה עמכם רעה ודבר על לבם דברים שמתקבלין על לבב שלא יוכל להרע להם כמו שאמרו (כ"ר ס"ח"ו ר"ח) עשרה דברים רצו לאבד כוכב אחד וכו'. אבל באין מהו זאת התחומין והדברים על לב אהר שצבאות בא העונש וכו' עני קולב אלפיים שנה ועדיין לא נושטנו. אך העניו על פי מה שבחז"ב בזהו הקדוש (פ' זו ר"ע" א) תורה שבעל פה דכתיב האלקים וכו'. והיו התחומינן שכל עיקר הגלות הוא כדי להוציא בריית החיים והציצין קדישין שיש באומות העולם שבעולם נמצא ניצוצין קדישין והדבר תורה שורש החיים. ועל זה אמרו (מר איכה ב') אם יאמר לך אדם יש תכמה באומות האמון וכו' יש תורה אל האמין שבאמר גוים אין תורה שהתכמה אין מורה להם הדרך ה' שכוניה אותם כמו שבאמר ואמה מזהה את כלום ועיקר החיים הוא דברי תורה שהוא שורש החיים. ועל זה אמרו (מר איכה ב') אם יאמר לך אדם יש תכמה באומות האמון ואדרבה הם לוקחים החיות הזה על ההיפך. ועל זה היה עיקר הגלות לתיאץ מהם תורה שבעל פה וכמו שאמרונו שה עניי שאו"ל כדי שיחטפו עליהם גוים ואו כשיוציאו מהם כל הקדושה החיים או קוים שייך לביט עשו. וזה שאמר לביט נחמו עמי אמר שבעל פה כאמור. וכתבתי יאמר גם כן מורה על תורה שבעל פה שעל זה נאמר תול ככל אמרתי אמירה בלחשה (כמ"ש וחי' פ"ח ב') שהם דברי אלקים חיים ובה בלב התנבים בלחשה ונדמה שהם המתודשים כמו הטל שאינו ניכר ירדוהו מן השמים דברו על לב ירושלים דיבור הוא גם כן מורה על תורה שבעל פה שיקרא דיבור כמו שאמרו (שבת קל"ח ע"ב) דבר ה' זו הלכה ושבת שהוא כנגד מדת מלכות פה תורה שבעל פה

רנ § או ישיר • _____ § מאמרי יסודות המסורה

שבכתב] ועל כל אחד ואחד מוסלת החובה לתתם את חלקו הייחודי להתפתחות התורה. ע"י התפתחות התורה בשלימות, העולם יגיע לימות המשיח, וממילא ההתפתחות של תורה שבע"פ מובילה באופן ישיר אל ימות המשיח. אין אפשרות לתורה להתפתח בשלימות בלא השתתפות של כל אחד ואחד כיון שיש הרבה פנים לתורה.

זהו אפיה טעא תלמידי ר"ע [ואין נפקותא מוה סיבת החטא] שהתנהגותם פגמה את התפתחות המסורה כראוי והתוצאה של אי התפתחות המסורה היא עיכוב ופגם בהתגלות תורה שבכתב, שממנעבת את הסדר המיועד של הבריאה ואת ביאת המשיח ולכן הם סולקו משלשלת מוסרי התורה.

כסיום נביא מדברי השפת אמת (במדבר שביעות שנת תרנ"ח) שעל פי הדברים הנ"ל אפשר להבין את דבריו:

ענין מגילת רות בשבעות. **לבקש האוּלה בכה התורה. דתניב בניה אחישנה וכו' אחישנה הוא כשיחי' האוּלה בכה התורה דכ' תוחלת ממושכה מחלה לב פי' בוח"ק כשהשפע יורד על פי מדרגת הטבע ע"ש פי' מקוץ ועין חיים תאווה באה כשמחזבקין בעין החיים כראוי ימלין ליואל בכל דגע פי' התורה למעלה מן הזמן ואין מקודם ומאחר בתורה. זהו אם יאמרו טוב בכה התורה שנקראת טוב. ואם לא יחפזין כו' שכבי עיר הבוקר הוא האוּלה בעתה. **לכן בעצרת צריכין לבקש על האוּלה בכה התורה.** גם בכל התפילות אירא לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה או תאווה באה. ומכשי"כ בחג הזה צריכין לסמוך תפילה לתורה. וכן שמעתי ממ"ז ז"ל רמז שתי הלחם לתורה ותפילה.**

כוונתו, דהלא ידועים דברי חז"ל, שהאוּלה ימלה לבוא בשני אופנים, ב'ערת' דהיינו הזמן שנקבע מלכתחילה, וישנו עוד דרך שנקרא 'אחישנה', שעל ידי מנעשיהם של ישראל יש אפשרות להקדים את האוּלה. לימוד התורה זה הדרך והפעולה לקרב את האוּלה. התורה נמצאת למעלה מן הזמן, וכיון שכך בכוונה להקדים את האוּלה. ככל שאנו מתחברים אל

מיתת תלמידי ר' עקיבא § _____ • אז ישיר § רנא

התורה ומתקשרים אליה, אנתנו ג"כ יכולים להתעלות מעל הזמן ולהגיע לאוּלה לפני זמנה.

דג השבעות זהו הזמן לבקש על האוּלה השלמה ולהתפלל על ביאת משיח צדקנו במורה בימינו, ובידינו הדבר בפרט ע"י לימוד התורה, וכל אחד ואחד יזכה לקיים מה שמבקש בתפלתו 'ותן חלקנו בתורתך' לפתוח את חלקו [האות שלן] בתורה, ולקרב את ימות המשיח ותיקון העולם בבי"א.